

Prop. 65 L (2012-2013): Forslag til nye regler i åndsverkloven

Sett i lys av EMK

Kandidatnummer: 741

Leveringsfrist: 25.04.13

Antall ord: 17 998

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema og problemstillinger.....	1
1.2	Den videre fremstillingen	2
1.3	Kort om de relevante regelverk	3
1.3.1	Norsk rett.....	3
1.3.2	Internasjonale konvensjoner.....	4
2	FORSLAG TIL NYE REGLER I ÅNDSVERKLOVEN	7
2.1	Bakgrunn og formål.....	7
2.2	Åndsverklovens system	8
2.2.1	Opphavsrettskrenkelser på Internett.....	9
2.3	Registrering av IP-adresser og utlevering av identitet.....	13
2.3.1	Forslag til ny § 56a: Behandling av personopplysninger som gjelder opphavsrettskrenkelser m.m.....	13
2.3.2	Forslag til ny § 56b: Tilgang til opplysninger som identifiserer innehaver av abonnement brukt ved opphavsrettskrenkelser m.m.	15
2.4	Tiltak mot nettsted	20
2.4.1	Forslag til ny § 56c: Pålegg om å hindre eller vanskeliggjøre tilgang til nettsted der det gjøres tilgjengelig materiale som krenker opphavsrett m.m.	20
3	FORHOLDET TIL EMK	27
3.1	Innledning	27
3.2	Forslag til § 56c og EMK art. 10	27
3.2.1	Generelt om retten til ytringsfrihet.....	27
3.2.2	Begrensninger i ytringsfriheten	29
3.2.3	Er håndhevelse av opphavsrettigheter et inngrep i ytringsfriheten?	30

3.2.4	Lovkravet	33
3.2.5	Formålskravet.....	33
3.2.6	Nødvendig i et demokratisk samfunn	33
3.2.7	Betydningen av EU-retten.....	39
3.2.8	Vurdering av forslaget til ny § 56c	41
3.3	Forslagets prosessuelle særregler og EMK art. 6	47
3.3.1	Generelt om retten til en rettferdig rettergang.....	47
3.3.2	"Fair hearing"	47
3.3.3	Begrensninger i retten til en rettferdig rettergang	48
3.3.4	Vurdering av det norske lovforslaget	48
3.4	Forslag til ny §§ 56a, 56b og EMK art 8	51
3.4.1	Generelt om retten til privatliv	51
3.4.2	Begrensninger i retten til privatliv	52
3.4.3	Faller utlevering, lagring og behandling av personopplysninger under art. 8?	53
3.4.4	Lovkravet	56
3.4.5	Formålskravet.....	56
3.4.6	Nødvendig i et demokratisk samfunn	56
3.4.7	Betydningen av EU-retten.....	59
3.4.8	Vurdering av forslaget til ny §§ 56a og 56b	60
4	AVSLUTNING.....	65
5	LITTERATURLISTE.....	66
5.1	Lover.....	66
5.2	Forarbeider.....	66
5.3	Konvensjoner	67
5.4	EU-direktiver	67
5.5	Norsk rettspraksis	68
5.6	Utenlandske dommer	69
5.7	EMD dommer	69

5.8	EU dommer.....	73
5.9	Bøger	73
5.10	Artikler.....	73
5.11	Andre kilder	74

1 Innledning

1.1 Tema og problemstillinger

I februar i år la Kulturdepartementet frem Prop. 65 L (2012-2013): Forslag til nye regler i åndsverkloven. De foreslåtte reglene åpner for det første for at rettighetshavere skal kunne få utlevert identitet bak IP-adresser etter domsavgjørelse, og at registrering av informasjon om IP-adresser skal kunne foregå uten konsesjon. For det andre gjør de nye bestemmelsene det mulig å pålegge internettilbydere en handleplikt til å hindre sine abonnenter tilgang til nettsteder gjennom tiltak som blokkering og sletting/stenging.

Ved utformingen av dette forslaget er det i følge proposisjonen lagt vekt på å "finne balanserte løsninger som håndheving av rettigheter på Internett berører, slik som personvern, rettssikkerhet og ytringsfrihet".¹ Dette er fundamentale menneskerettigheter som blant annet er beskyttet av Europarådets menneskerettskonvensjon (EMK).

Blokkering av innhold på Internett, jf. forslag til § 56c, reiser problemstillinger i forhold til informasjons-og ytringsfriheten. Dermed må det fastlegges hvorvidt lovforslaget er i samsvar med Norges menneskerettslige konvensjonsforpliktelser. Jeg har valgt å drøfte dette i forhold til EMK art. 10 om ytringsfriheten. Proposisjonen inneholder en vurdering av forholdet til Grunnloven § 100.

I forhold til saker om blokkeringstiltak etter § 56c følger det av forslaget en del prosessuelle særregler. Det kan problematiseres hvorvidt disse godt nok ivaretar kontradiksjonen i sakene, og jeg vil vurdere dette i forhold til EMK art. 6 om retten til en rettferdig rettergang.

---

¹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 5

Informasjon om IP-adresser regnes som en personopplysning etter personvernloven § 2 nr.1, og bestemmelser om registrering og behandling av slike opplysninger, jf. §56a reiser derfor problemstillinger i forhold til personvernet. Det samme gjelder adgangen til å få utlevert abonnementsopplysninger, jf. § 56b. Jeg har valgt å vurdere hvorvidt forslaget kommer i konflikt med EMK art. 8 om retten til respekt for privatliv.

1.2 Den videre fremstillingen

Oppgavens tema, opphavsrettens forhold til menneskerettighetene, aktualiserer flere norske og internasjonale regelverk, og jeg vil derfor kort gjøre rede for de forskjellige regelverkene som er relevante for fremstillingen i punkt 1.3.

I oppgavens punkt 2 skal jeg kort gjøre rede for bakgrunnen for og formålene med lovforslaget. Dette innebærer en undersøkelse av de praktiske problemene med sivilrettslig håndheving av opphavsrettskrenkelser på Internett. Det gjøres også kort rede for åndsverklovens system og hvordan loven rammer opphavsrettskrenkelser på Internett. Jeg vil også kort gå inn på forholdet til opphavsrettsdirektivet art. 8.3. Deretter gjør jeg rede for innholdet av de enkelte bestemmelsene som foreslås i Prop. 65 L (2012-2013). Fremstillingen konsentreres om forslag til §§ 56a, 56b og 56c. Jeg vil også kort gå inn på noen prosessuelle regler som følger av forslaget.

I oppgavens hoveddel punkt 3, vil jeg ta for meg forholdet til EMK. Jeg drøfter først forholdet til EMK art. 10. Herunder gis både en presentasjon av relevante elementer i konvensjonsbestemmelsen, samt en vurdering av forslag til § 56c. Deretter drøfter jeg hvorvidt de prosessuelle reglene som følger av lovforslaget, herunder §§ 56e og §56k, er i samsvar med EMK art. 6. Til slutt drøftes EMK art. 8, herunder en vurdering av forslag til §§ 56a og 56b. Utgangspunktet for disse drøftelsene vil for det første være konvensjonsteksten, og for det andre rettspraksis fra EMD.

Fremstillingen av norsk rett er basert på alminnelig norsk juridisk metode, der utgangspunktet for drøftelsene er norsk lovtekst. Det må likevel presiseres at fremstillingen

i stor grad er basert på et lovforslag, Prop. 65 L (2012-2013). Den foreslåtte lovteksten må således tolkes ut fra proposisjonens generelle og spesielle merknader. Det vil videre vises til øvrige forarbeider, rettspraksis, juridisk teori og reelle hensyn der dette er relevant for å fastlegge innholdet av gjeldende rett. Drøftelsen av EMK er basert på folkerettslige tolkningsprinsipper og metode. Dette, og det særlige spørsmålet om EMKs rettskildemessige betydning i norsk rett skal kommenteres nedenfor i punkt 1.3.2.2.

1.3 Kort om de relevante regelverk

1.3.1 Norsk rett

1.3.1.1 Åndsverkloven

Opphavsretten reguleres i norsk rett av Lov om opphavsrett til åndsverk m.m. av 12. mai 1961 nr. 2 (åndsverkloven). Loven har gjennomgått flere endringer blant annet for å tilpasses Norges internasjonale forpliktelser, særlig gjelder dette i forhold til den omfattende reguleringen som har kommet fra EU de siste årene. For tiden jobbes det med en helhetlig revisjon av åndsverkloven som skal gjøre den enklere og mer tilgjengelig for alle brukere.

1.3.1.2 E-handelsloven

Lov 23. mai 2003 nr. 35 om visse sider av elektronisk handel og andre informasjonssamfunnstjenester (ehandelsloven) griper inn på oppgavens problemstilling ved at den regulerer visse mellomledds ansvar for tredjemanns opphavsrettskrenkelser. Loven gjennomfører EU-direktiv 2000/31/EF av 8. juni om visse rettslige aspekter ved informasjonssamfunnstjenester, særlig elektronisk handel, i det indre marked.² Formålet med bestemmelsene er å sikre fri flyt av tjenester og varebyte på det indre markedet.³

---

² Ot.prp. nr. 4 (2003-2004)

³ Fortale til direktiv 2000/31/EF pkt. 1

Loven inneholder ansvarsfrihetsregler for visse typer mellomledd som yter informasjonssamfunstjenester.

1.3.1.3 Personopplysningsloven

Lov 14. april 2000 nr. 31 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven) regulerer behandlingen av personopplysninger. Lovens formål er å hindre krenkelse av den enkeltes personvern gjennom å sikre at personopplysninger "blir behandlet i samsvar med grunnleggende personvern hensyn, herunder behovet for personlig integritet, privatlivets fred og tilstrekkelig kvalitet på personopplysninger", jf. § 1. Denne formålsparagrafen skal anvendes som et moment ved tolking av loven.⁴ Personopplysningslovens regler vil gjelde for de personopplysninger som kan utleveres og behandles med medhold i forslag til §§ 56a og 56b.

1.3.2 Internasjonale konvensjoner

1.3.2.1 EU/EØS-rett

Reglene i EØS-avtalens hoveddel er gjennomført i norsk rett ved inkorporasjon, og er dessuten gitt forrang fremfor nasjonal rett, jf. EØS-gjfl. § 2.⁵ Ved konflikt mellom reglene i åndsverkloven og reglene i EØS-avtalens hoveddel går altså sistnevnte foran. Dette har betydning for opphavsretten på flere områder, særlig viktig er forbudet mot nasjonalitetsbestemt forskjellsbehandling, reglene om frie vare- og tjenestebevegelser og konkurransereglene.⁶

---

⁴ Ot.prp. nr. 92 (1998-1999)

⁵ Lov 27. september 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven)

⁶ Rognstad (2009) s. 54

Det er i tillegg siden 1991 gitt en rekke direktiver på opphavsrettens område som er blitt innlemmet i EØS-avtalen. Blant disse er opphavsrettsdirektivet, også kalt "Infosoc-direktivet". Dette direktivet er et horisontalt direktiv som regulerer mange aspekter ved opphavsretten. Åndsverkloven ble endret ved lov 17. juni 2005 nr. 97 for å gjennomføre opphavsrettsdirektivet i norsk rett. De foreslåtte endringene i åndsverkloven kan ses som en presisering av opphavsrettsdirektivet art. 8.3.

1.3.2.2 EMK

1.3.2.2.1 *Om konvensjonen*

Europarådets menneskerettighetskonvensjon (EMK) ble vedtatt 4. november 1950 og trådte i kraft 3. september 1953. Rettighetene i konvensjonen er i hovedsak av sivil og politisk art.⁷ EMK er en folkerettslig traktat som skal tolkes i samsvar med Wien-konvensjonen. Hovedregelen er at traktater skal tolkes etter ordlyden, jf. art. 31.1. Forarbeider tillegges ikke like stor vekt som i norsk rett. Praksis fra den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) er en viktig kilde for å fastlegge det nærmere innholdet av konvensjonsforpliktelsene. EMD går ofte langt i retning av en dynamisk fortolkning av konvensjonen, under henvisning til formålet med den enkelte rettighet. Det understrekes ofte at konvensjonen skal tolkes i lys av dagens forhold. EMD legger stor vekt på domstolens tidligere praksis.⁸

1.3.2.2.2 *Rettskildemessig betydning i norsk rett*

Norsk rett bygger på det dualistiske prinsipp i forhold til folkeretten, noe som innebærer at det kreves en særskilt gjennomføringsakt for at folkerettslige regler skal bli en del av norsk rett. Dette utgangspunkt modifiseres ved at Grunnloven § 110c fastslår statens og domstolenes plikt til å respektere og sikre menneskerettighetene. Menneskerettsloven av 21. mai 1999 §§ 2 og 3 bestemmer videre at EMK skal gjelde som norsk lov og gå foran

---

⁷ Høstmælingen (2003) s. 60-61

⁸ Høstmælingen (2003) s. 104

ved motstrid med annen lovgivning. Dette innebærer at det i norsk rett er monisme i forhold til de inkorporerte menneskerettighetskonvensjoner.⁹

I forhold til spørsmålet om hvorvidt motstrid foreligger, har Høyesterett de senere årene beveget seg bort fra det klarhetskravet som tidligere var antatt i lys av Bølgepappkjennelsen: "For at en norsk domstol skal ha grunnlag for å fravike det som følger av nasjonale prosessregler, må den avvikende regel som kan bygges på folkerettslige kilder, fremtre som tilstrekkelig klar og entydig (...)".¹⁰ Dette synspunktet er nå nedtonet til fordel for et prinsipp om selvstendig tolkning der det kreves en større grad av klarhet for *ikke* å legge konvensjonsbestemmelsen til grunn.¹¹ Høyesterett har også uttalt i Rt. 2005 s. 833 at selv i saker der det ikke finnes direkte relevant praksis fra EMD for spørsmålet som skal avgjøres, "utelukker ikke det at det kan trekkes bindende slutninger fra EMDs praksis til vår sak."¹² I den samme dommen anerkjenner Høyesterett at i saker som angår konvensjonen må rettsanvendelsen ved de nasjonale domstoler benytte den samme metode som anvendes av EMD. Det er særlig tre momenter som får betydning ved Høyesteretts vurdering av foreliggende praksis fra EMD; saksforholdets rettslige og faktiske likheter, i hvilken grad tradisjonelle norske verdiprioriteringer kan være utslagsgivende, og endelig er det klart at Høyesterett ikke vil legge seg på en for progressiv linje i tolkningen av konvensjonen. Utvikling av konvensjonsreglene bør i all hovedsak være EMDs oppgave.¹³

---

⁹ Eggen (2002) s. 241-248

¹⁰ Rt. 1994 s. 610

¹¹ Aall (2007) s. 85

¹² Rt. 2005 s. 833 avsnitt 47

¹³ Aall (2007) s 86-87

2 Forslag til nye regler i åndsverkloven

2.1 Bakgrunn og formål

Prop. 65 L (2012-2013) ble lagt frem og godkjent i statsråd 8. februar 2013 og inneholder Kulturdepartementets forslag til nye regler i åndsverkloven. Formålet med de nye reglene er å "styrke rettighetshavernes muligheter for håndheving av sine rettigheter ved krenkelser på Internett"¹⁴, samtidig som det er lagt vekt på "å finne balanserte løsninger som ivaretar andre hensyn som håndheving av rettigheter på Internett berører, slik som personvern, rettssikkerhet og ytringsfrihet."¹⁵ Opphavsrettskrenkelser på Internett er av flere grunner vanskelig å forfølge sivilrettslig, og det fremgår av proposisjonen at "Departementet mener at rettighetshavere bør ha praktisk gjennomførbare muligheter for å håndheve sine rettigheter på Internett, og foreslår derfor tiltak for å styrke mulighetene for slik håndheving."¹⁶

Forslaget innebærer for det første en regulering av spørsmålet om rettighetshavernes adgang til å få utlevert opplysninger om identitet bak IP-adresser, jf. forslag til § 56b. Forslag til § 56a gir rettighetshavere adgang til å registrere og behandle opplysninger om IP-adresser uten konsesjon. For det andre gis det i forslaget regler som gjør det mulig i visse tilfeller å kreve at internetttilbydere pålegges å hindre adgang til nettsted, jf. forslag til § 56c. Sanksjonene som skal kunne brukes er blokkering og sletting av nettsider. Forslaget innebærer ikke regler som gjør det mulig å stenge nettilgangen for

---

¹⁴ Prop. 65 L (2012-2013) s. 5

¹⁵ Prop. 65 L (2012-2013) s. 5

¹⁶ Prop. 65 L (2012-2013) s. 9

enkeltpersoner, og heller ikke noen regler om en såkalt "varselbrevmodell"¹⁷ eller "notice-and-takedown" system¹⁸ etter amerikansk modell.

2.2 Åndsverklovens system

Åndsverkloven gir opphavsmenn og andre nærstående rettighetshavere vern for sine verk og prestasjoner. Åvl. § 2 slår fast opphavsmannens enerett til å råde over verket. Det foreligger dermed en krenkelse av opphavsretten dersom andre råder over verket uten samtykke fra opphavsmannen. Denne råderetten over verket presiseres nærmere i § 2 (1) som en enerett til å fremstille eksemplarer av det, og til å gjøre det tilgjengelig for allmennheten. Åvl. § 2, 3. ledd litra a-c angir videre at offentlig spredning, visning og fremføring av verket er å regne som tilgjengeliggjøring. Eksemplarframstillingsretten og retten til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten er teknologi- og medienøytrale.¹⁹ I kapittel 2 av åndsverkloven finnes det flere regler som avgrenser denne eneretten, nemlig de såkalte lånereglene. § 12 tillater eksemplar fremstilling til privat bruk, og § 11a unntar fremstilling av visse midlertidige eksemplarer fra eneretten. Jeg går ikke nærmere inn på lånereglene her.

Brudd på åndsverklovens bestemmelser kan utløse både sivilrettslige og strafferettslige sanksjoner. Åvl. § 54 første ledd inneholder bestemmelser om hvilke handlinger som utløser straff. Det fremgår av åvl. § 54 (1) litra a at overtredelse av bestemmelsene om opphavsmannens enerett jf. åvl. kap 1 og 2, det vil si eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring for allmennheten, er blant disse handlingene. Medvirkning til

---

¹⁷ Kan tenkes gjennomført på mange måter, men det sentrale er at internettabonnenter mottar varselbrev om at deres abonnement er brukt til opphavsrettskrenkelser. Det kan knyttes sanksjoner til en slik ordning, men det sentrale vil være den preventive effekten, se nærmere Prop. 65 L (2012-2013) s. 79-81

¹⁸ Et "notice and takedown"-system kan gå ut på at "en tjenesteyter som lagrer informasjon vil være ansvarsfri dersom vedkommende umiddelbart fjerner informasjonen fra lagringsstedet når han mottar melding om at han lagrer ulovlig informasjon", se Ot.prp. nr. 4 (2003-2004) pkt. 9.2.

¹⁹ Rognstad (2009) s. 152-155

opphavsrettskrenkelser straffes på samme måte som hovedhandlingen, jf. åvl. § 54 (3).²⁰ Medvirkning til overtredelse utløser også erstatningsansvar på lik linje med hovedhandlingen, jf. åvl. § 55 (1), jf. åvl. § 54.²¹

2.2.1 Opphavsrettskrenkelser på Internett

Den vanligste formen for opphavsrettskrenkelser på Internett er ulovlig fildeling. Ulovlig strømming er også utbredt. Opplasting av et verk utgjør tilgjengeliggjøring for allmennheten, jf. § 2, mens nedlasting utgjør eksemplarframstilling av verket.²² Framstilling av enkelte eksemplarer til privat bruk er tillatt etter § 12 1. ledd. Eksemplarframstilling til privat bruk er imidlertid ikke tillatt når kopieringsgrunnlaget er ulovlig, jf. § 12 (4), jf. § 2. Ved strømming overføres innhold uten at det skapes en varig kopi hos brukeren, og denne vil derfor ikke begå et opphavsrettsbrudd fordi åvl. § 11a unntar framstillingen av visse midlertidige eksemplarer fra opphavsmannens enerett. Kravet om lovlig kopieringsgrunnlag, jf. § 12, gjelder ikke i forhold til midlertidige eksemplarer. Den som gjør verket tilgjengelig på Internett ved hjelp av strømming, vil derimot krenke opphavsmannens enerett til tilgjengeliggjøring, jf. § 2.²³

Selv om det etter dette er klart at tilgjengeliggjøring uten samtykke ikke er tillatt, skjer ulovlig utnyttelse av verk på Internett i stort omfang. Fordi fildelingsteknologien²⁴ gjør distribusjon av åndsverk så enkelt og effektivt, er den ansett som en stor trussel mot musikk- og filmbransjens eksisterende distribusjonsmodeller, og pekes ut som hovedårsaken til synkende salg av fysiske kopier av slike åndsverk.²⁵ Dette problemet har

---

²⁰ Rognstad (2009) s. 395

²¹ Rognstad (2009) s. 407

²² Prop. 65 L (2012-2013) s. 8

²³ Prop. 65 L (2012-2013) s. 8

²⁴ Den vanligste fildelingsmetoden er gjennom såkalt "bruker-til-bruker-teknologi", som kort sagt innebærer at brukere kan dele filer direkte seg imellom.

²⁵ Horten (2012) s. 34

vist seg svært problematisk å gjøre noe med, da rettslig forfølgelse av bakmenn har vært vanskelig, kostbart og uten nevneverdig effekt på omfanget av digitale opphavsrettskrenkelser.

Grunnen til dette er hovedsaklig at det er flere aktører som er involvert på ulike måter i den ulovlige fildelingen. De enkelte fildelerne som deler beskyttet innhold mellom seg kan holdes ansvarlige for opphavsrettskrenkelser i form av opp- og nedlasting av slikt innhold. Mulighetene for å opptre anonymt på internett gjør det imidlertid vanskelig for rettighetshaverne å identifisere overtrederen. De som legger til rette for virksomheten ved å opprette og drive systemer som benyttes til ulovlig fildeling²⁶, kan etter omstendighetene dømmes for medvirkning til opphavsrettskrenkelser.²⁷ Effektiv håndheving av opphavsretten overfor denne gruppen vanskeliggjøres imidlertid av det faktum at virksomheten i stor grad skjer over landegrensene. Internetttilbydere er en annen gruppe som kan være involvert i den tekniske formidlingen av beskyttet innhold. Tilknytningen til den ulovlige aktiviteten er likevel langt fjernere for denne gruppen, som ofte vil være omfattet av ansvarsfrihetsreglene i ehandelsloven §§ 16-18.²⁸

2.2.1.1 Nærmere om internetttilbydernes rolle

Bakgrunnen for at det er internetttilbyderne som er subjektene for utleveringsplikt etter forslag til § 56b og handleplikt etter forslag til § 56c, er at det ofte er disse som er i best stand til å bidra til at opphavsrettskrenkelsene opphører. De er enkle å identifisere, og har i tillegg den tekniske muligheten til å hindre tilgang til ulovlig innhold på Internett.²⁹ I mange tilfeller er de også eneste som kan gjøre dette, siden det aktuelle nettstedet ofte ikke ønsker å bidra. Selv om internetttilbyderne som sagt ofte vil omfattes av

---

²⁶ The Pirate Bay er det mest velkjente eksempelet på et slikt fildelingsnettsted.

²⁷ Se f.eks. Rt. 2005 s. 41 (Napster) og RG 2005 s. 1627 (Direct-Connect)

²⁸ Prop. 65 L (2012-2013) s. 9

²⁹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 6

ansvarsfrihetsreglene i ehandelsloven, fremgår det av § 20 at reglene om ansvarsfrihet ikke er til hinder for at domstoler eller forvaltningsmyndigheter skal kunne pålegge tjenesteyteren en plikt til å hindre adgang til rettsstridig materiale. Rognstad skriver om dette at "Dersom tjenesteyteren kan sies å medvirke til ulovlige handlinger i strid med åvl. § 54, jf. § 55, vil det derfor kunne være grunnlag for forbud og midlertidige forføyninger selv om ansvarsfrihetsreglene i ehandelsloven gjelder og vilkårene for straff eller erstatning *av den grunn* ikke er oppfylt."³⁰

2.2.1.1.1 Telenor-sakens betydning og opphavsrettsdirektivet art. 8.3

I Telenor-saken fremsatte en rekke rettighetshavergrupper begjæring om midlertidig forføyning mot Telenor. Begjæringen gikk ut på at Telenor som internettleverandør skulle blokkere nettstedet The Pirate Bay. Det er et grunnleggende vilkår for å ta til følge en begjæring om midlertidig forføyning at saksøkeren må ha et krav, jf. tvisteloven § 34-1 (1) litra a. Hvorvidt rettighetshaverne hadde et krav mot bredbåndsleverandøren Telenor var det sentrale spørsmålet i RG 2010 s. 171.

"Lagmannsretten mener, i tråd med de synspunkter som er uttrykt ovenfor, at riktig utgangspunkt etter gjeldende rett, må være å tenke seg ansvarsfriheten for Telenor borte. Bare dersom Telenors stilling som leverandør av internettjenester ellers hadde falt inn under åndsverklovens straffebestemmelse om medvirkning til opphavsrettskrenkelser, vil Rettighetshaverne kunne tenkes å ha et krav mot Telenor."

Retten foretok en grundig drøftelse av medvirkningsansvaret, men kom til at Telenors tekniske og nøytrale bidrag var for fjernt til å konstatere straffbar medvirkning til opphavsrettskrenkelser.

"På grunnlag av sitt utgangspunkt er lagmannsretten kommet til at rettighetshaverne ikke har noe krav mot Telenor. Det er ikke naturlig å se Telenors aktivitet som leverandør av et nettverk som straffbar medvirkning til at noen av

---

³⁰ Rognstad (2009) s. 411

Telenors kunder via The Pirate Bay direkte seg imellom laster opp eller laster ned opphavsrettslig beskyttet materiale. Telenors nøytrale og tekniske bidrag til disse handlingene er for fjerne til at de i lovens forstand kunne ha blitt karakterisert som ulovlige og straffbare handlinger."

Etter at lagmannsretten i Telenor-saken altså kom til at det i norsk rett ikke fantes grunnlag for pålegge en internettilbyder å stenge tilgang til nettsteder som krenker opphavsretten, kan det problematiseres hvorvidt denne rettstilstanden tilfredsstillende kravene i opphavsrettsdirektivet art. 8.3. Artikkel 8.3 lyder i engelsk versjon:

"Member States shall ensure that rightholders are in a position to apply for an injunction against intermediaries whose services are used by a third party to infringe a copyright or related right."³¹

Direktivet forutsetter at rettighetshaverne kan bruke rettslig forføyning overfor mellommenn hvis tjenester brukes av en tredjepart til å begå opphavsrettskrenkelser. Det fremgår videre av fortalen (punkt 59) at de nærmere regler og vilkår skal fastsettes i medlemsstatenes nasjonale lovgivning. Korrekt gjennomføring av dette direktivet er derfor et av formålene med de foreslåtte endringene i åndsverkloven. Det uttales i proposisjonen at: "Etter departementets syn oppfylder forslaget kravene i opphavsrettsdirektivet, og forslaget klargjør gjennomføringen i norsk lovgivning."³²

---

³¹ Dir. 2001/29/EF

³² Prop. 65 L (2012-2013) s. 6

2.3 Registrering av IP-adresser og utlevering av identitet

2.3.1 Forslag til ny § 56a: Behandling av personopplysninger som gjelder opphavsrettskrenkelser m.m.

Rettighetshaverne trenger adgang til å registrere og lagre opplysninger om IP-adresser³³ som er benyttet til opphavsrettskrenkelser på Internett for å få tilgang til abonnementsopplysninger etter forslag til § 56b. Gjennom denne informasjonen kan rettighetshavere "sannsynliggjøre" opphavsrettskrenkelser, jf. § 56b (1). Dette innebærer behandling av personopplysninger. Personvernloven § 2 nr.1 definerer personopplysninger som "opplysninger og vurderinger som kan knyttes til en enkeltperson". Loven definerer videre behandling av personopplysninger som "enhver bruk av personopplysninger" og nevner bl.a. registrering og lagring som eksempler på dette. Personvernloven § 2 nr. 8 definerer lovens begrep "sensitive opplysninger". At den informasjonen det her er snakk om regnes som sensitive opplysninger etter personvernloven, fremgår av Datatilsynets og Personvernemdas praksis.³⁴ Det relevante alternativet er § 2 nr. 8 bokstav b; "at en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling". Behandlingen av slike sensitive opplysninger følger særlige regler og krever konsesjon fra Datatilsynet etter § 33.

Forslaget til ny § 56a i åvl. vil innebære at rettighetshavernes behandling av personopplysninger unntas fra konsesjonsordningen i personopplysningsloven § 33. Imidlertid vil personopplysningsloven gjelde for øvrig, noe som blant annet medfører at det fortsatt vil gjelde en meldeplikt til Datatilsynet, jf. personopplysningsloven § 31, og at reglene om lagring av opplysningene, jf. §§ 28 og 11 vil gjelde.³⁵ Dette innebærer blant annet at personopplysningene bare kan benyttes til uttrykkelig angitte formål som lar seg

---

³³ IP står for Internet Protocol. En IP-adresse er et 32-bit eller 128-bit nummer som identifiserer den som sender eller mottar informasjon på Internett. En internettilbyder tildeler sine kunder IP-adresser og kan slik identifisere dem ut fra det tidsintervallet de var tildelt en spesiell IP-adresse.

³⁴ Se f.eks. Personvernemdas vedtak PVN-2009-18

³⁵ Prop. 65 L (2012-2013) s. 23

saklig begrunne i den behandlingsansvarliges virksomhet, jf. § 11 (1) litra b, og at personopplysningene ikke skal lagres lenger enn det som er nødvendig for å gjennomføre dette formålet, jf. § 28 (1). Dette understrekes i lovforslaget ved at det i § 56a (2) er tatt inn en uttrykkelig henvisning til personopplysningslovens regler.

Det er etter § 56a første ledd "rettighetshaver" som skal ha adgang til å behandle de aktuelle personopplysningene. Begrepet "rettighetshaver" skal ifølge proposisjonen forstås på samme måte som ellers i åndsverkloven³⁶, og inkluderer både opphavsmenn, nærstående rettighetshaver og andre som har fått rettigheter overført til seg.³⁷ Dette innebærer likevel ikke at det nødvendigvis er rettighetshaveren selv som må stå for behandlingen av opplysningene, dette arbeidet kan etter forslagets innhold overdras til andre. Spørsmålet om hvem som skal anses som "behandlingsansvarlig" i henhold til personopplysningsloven, vil bero på en vurdering av kriteriene i personopplysningsloven § 2 nr. 4, som definerer behandlingsansvarlig som "den som bestemmer formålet med behandlingen av personopplysninger og hvilke hjelpemidler som skal brukes".³⁸ Den behandlingsansvarlige har ansvaret for etterlevelsen av en rekke plikter i personopplysningsloven. Om forståelsen av begrepet behandlingsansvarlig har Personvernemda uttalt at:

"Etter flertallets syn er behandlingsansvaret en formell posisjon og det må være den som er beslutningstaker – det vil si den som har den juridiske befatningen og bestemmende utøvelse over formål og virkemidler – og som dessuten initierer og finansierer den aktuelle behandlingen som må være behandlingsansvarlig for personopplysningene."³⁹

---

³⁶ Prop. 65 L (2012-2013) s. 82

³⁷ Prop. 65 L (2012-2013) s. 87

³⁸ Prop. 65 L (2012-2013) s. 25

³⁹ Personvernemdass avgjørelse PVN-2011-10

Denne uttalelsen gjelder et enkeltvedtak vedrørende tildeling av konsesjon, men tas til inntekt for en forståelse av begrepet som innebærer at det som regel vil være rettighetshaverne som har behandlingsansvaret, selv om de skulle delegere bort behandlingen til en "databehandler", jf. personopplysningsloven § 2 nr. 5.⁴⁰

2.3.2 Forslag til ny § 56b: Tilgang til opplysninger som identifiserer innehaver av abonnement brukt ved opphavsrettskrenkelser m.m.

Informasjon som knytter personlig identitet til en bestemt IP-adresse er ikke allment tilgjengelig. For å kunne forfølge en opphavsrettskrenkelse på internett trenger rettighetshaverne å skaffe seg tilgang til denne informasjonen. Denne informasjonen vil vanligvis internettilbyderne inneha, men slike opplysninger er underlagt taushetsplikt etter ekomloven § 2-9.⁴¹ Etter Max-Manus saken er det imidlertid slått fast at slike opplysninger kan utleveres med grunnlag i tvistelovens regler om bevissikring.⁴²

2.3.2.1 Max-Manus-saken

Et lenge uavklart spørsmål ble avgjort da filmselskapene Sandrew Metronome Norge AS og Filmkameratene AS vant frem i Høyesterett med sin begjæring om at nettleverandøren Altibox skulle utlevere identiteten til en abonnent som var mistenkt for ulovlig fildeling. Sakens rettslige spørsmål var om vilkårene for tvistelovens regler om bevissikring utenfor rettssak var tilstede. Post-og teletilsynet hadde gitt samtykke til fritak fra taushetsplikten i ekomloven § 2-9 dersom retten fant at tvistelovens § 22-3 tredje ledd kom til anvendelse. Høyesterett kom til at tvistelovens regler om bevissikring utenfor rettssak, nærmere bestemt tvl. § 28-3 tredje og fjerde ledd, kunne komme til anvendelse i den aktuelle saken. Den nærmere vurderingen av spørsmålet måtte etter dette foretas etter tvl. § 22-3 (3). Etter

---

⁴⁰ Prop. 65 L (2012-2013) s. 25

⁴¹ Lov 4. juli 2003 nr. 83 om elektronisk kommunikasjon

⁴² Rt. 2010 s. 774

denne interesseavveiningen fant retten at det kunne gis tilgang til de taushetsbelagte opplysningene. Høyesterett sluttet seg til Lagmannsrettens uttalelse:

"Etter en samlet vurdering – blant annet særlig hensyntatt at det dreier seg om en handling som antas å være både straffbar og erstatningsbetingende, politiets manglende prioritering av slike saker, den omstendighet at abonnenten av den aktuelle IP-adressen ikke kan ha en berettiget forventning om rettsstridig bruk av denne og de motstridende hensyn som er nevnt over – kan ikke flertallet se at det vil være uforholdsmessig å gi Sandrew m.fl. tilgang til identiteten til abonnenten av den aktuelle IP-adressen."

Etter denne dommen var det altså klart at det, med grunnlag i tvistelovens regler om bevissikring, var adgang til å pålegge internettilbydere å utlevere identiteten bak IP-adresser.

Forslaget til ny § 56b gir regler som innebærer at rettighetshaverne har adgang til å få utlevert taushetsbelagte abonnementsopplysninger fra en internettilbyder etter avgjørelse fra en domstol. Hensikten ved å innføre særskilte regler i åndsverkloven isteden for å bygge på reglene om bevissikring, er ifølge forslaget blant annet å gjøre regelverket "klarere, lettere tilgjengelig og enklere å praktisere."⁴³

Forslaget til ny § 56b første ledd lyder:

"Hvis det sannsynliggjøres at opphavsrett eller andre rettigheter etter denne lov er krenket, kan retten uten hinder av taushetsplikten etter ekomloven § 2-9, etter begjæring fra rettighetshaver, pålegge en tilbyder av elektroniske kommunikasjonstjenester å utlevere opplysninger som identifiserer innehaveren av abonnenmentet som er brukt ved krenkelsen."

---

⁴³ Prop. 65 L (2012-2013) s. 31

Det er rettighetshaver som kan begjære opplysninger utlevert. Den begjæringen kan rettes mot, er en "tilbyder". Om dette begrepet uttales det i proposisjonen at det skal forstås slik det er definert i ekomloven § 1-5 nr. 14⁴⁴, dvs. "enhver fysisk eller juridisk person som tilbyr andre tilgang til elektronisk kommunikasjonsnett eller –tjeneste." Det grunnleggende vilkåret for at begjæringen kan tas til følge, er etter første ledd at rettighetshaver kan sannsynliggjøre at brudd på opphavsretten eller nærstående rettigheter har skjedd, m.a.o. må det føres bevis.⁴⁵ Dette innebærer at det er det alminnelige sivilrettslige kravet til sannsynlighetsovervekt som vil gjelde i slike saker.⁴⁶ Oppfyllelse av dette vilkåret vil imidlertid ikke være tilstrekkelig; tredje ledd gir anvisning på en bred interesseavveining som skal foretas av retten før beslutning kan tas.

Forslaget til ny § 56b tredje ledd lyder:

"For at begjæringen skal tas til følge, må retten finne at hensynene som taler for utlevering veier tyngre enn hensynet til taushetsplikten. Ved vurderingen skal retten avveie hensynet til abonnenten mot rettighetshaverens interesse i å få tilgang til opplysningene, sett hen til krenkelsens grovhet, omfang og skadevirkninger. Etter en slik avveining kan retten bestemme at opplysningene skal utleveres selv om samtykke er nektet, eller at opplysningene ikke skal utleveres selv om samtykke er gitt."

Vurderingstemaet vil etter dette være om hensynene som taler for utlevering veier tyngre enn hensynet til taushetsplikten. På den ene side skal det altså foretas en vurdering av rettighetshaverens interesse i å få tilgang til opplysningene, sett i lys av hvor omfattende

---

⁴⁴ Prop. 65 L (2012-2013) s. 89

⁴⁵ Prop. 65 L (2012-2013) s. 89

⁴⁶ Høringsnotat 19. mai 2011 s. 30

krenkelsen er og hvor store skadevirkninger den har for rettighetshaver. Om denne vurderingen uttales det i høringsnotatet at:

"[Det bør] stilles opp som et utgangspunkt for vurderingen at rettighetshaveren bør gis tilgang til abonnentens identitet hvis overtredelsen er av et visst omfang. Dette vil som regel være tilfellet ved for eksempel tilgjengeliggjøring (opplasting) av en film dersom det kan legges til grunn at det representerer en vesentlig økonomisk skade for rettighetshaveren. Normalt bør begjæringen om utlevering av identitet også tas til følge hvis det dreier seg om omfattende kopiering (nedlasting) av opphavsrettslig beskyttet materiale. Er det bare tale om kopiering (nedlasting) av noen få verk, bør det som utgangspunkt ikke gis tilgang til abonnentens identitet."⁴⁷

Denne uttalelsen slutter proposisjonen seg til.⁴⁸ Det legges altså opp til et skille mellom opplasting og nedlasting, hvor sistnevnte vurderes som mindre skadelig for rettighetshaveren, og terskelen for utlevering vil følgelig være høyere i disse tilfellene. Hvorvidt dette skillet vil spille noen avgjørende rolle for rettens vurdering er imidlertid usikkert, idet fildelingsteknologien stort sett legger opp til at opplasting og nedlasting foregår samtidig. Dette vil komme an på hva slags type fildelingssystem som er benyttet, og om brukeren for eksempel har skrudd av opplastingsfunksjonen. Retten må uansett foreta en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle.⁴⁹ Vurderingen vanskeliggjøres videre av at både omfanget og skadevirkningene av en krenkelse kan være problematisk å fastslå. På bakgrunn av dette uttales det at krav til omfang ikke vil være et absolutt vilkår, og at det vil veie tungt i interesseavveiningen dersom stort omfang kan konstateres.⁵⁰ Vurderingen av skadevirkningene vil bero på forholdene i det enkelte

---

⁴⁷ Høringsnotat 19. mai 2011 s. 31

⁴⁸ Prop. 65 L (2012-2013) s. 34

⁴⁹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 34

⁵⁰ Høringsnotat 19. mai 2011 s. 31

tilfellet, særlig hva slags type verk det er snakk om og hvorvidt det dreier seg om første gangs tilgjengeliggjøring.⁵¹ Tidligere rettspraksis knyttet til vurderingen som da skulle foretas etter tvistelovens system, jf. Rt. 2010 s. 774, vil også være til veiledning, da forslaget ikke tar sikte på "verken å heve eller senke terskelen for utlevering sammenlignet med gjeldende rett".⁵²

På den andre side skal det foretas en vurdering i forhold til hensynet til abonnentens interesse av at opplysningene ikke utleveres. Om denne vurderingen, som da ble foretatt etter tvl. § 22-3 (3), uttalte retten i Max Manus saken: "I avveiningen må retten blant annet sammenholde formålet med – og grunnlaget for – begjæringen med den etterspurte informasjonens art og omfang. Også hensynet til den tredjeperson som anses å ha krav på hemmelighold, må trekkes inn."⁵³ Selv om denne bestemmelsen ikke er identisk med åvl. § 56b (3), er det som nevnt likevel grunnlag for å søke veiledning i tidligere rettspraksis når det kommer til avveiningen som skal foretas.

Det legges videre opp til at Post- og teletilsynets rolle i forhold til ekomloven § 2-9 skal opprettholdes, jf. § 56b annet ledd. Uttalelsen fra tilsynet skal legges frem for retten. Samtykke til fritak fra taushetsplikten skal bare nektes når "det kan utsette staten eller allmenne interesser for skade eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold", jf. § 56b (2). Retten kan overprøve tilsynets vurdering i begge retninger.⁵⁴

Abbonnten skal varsles om utleveringen når det har gått en måned etter at avgjørelsen ble rettskraftig, og det er rettighetshaver som pålegges ansvaret for å gjøre dette, jf. § 56b femte ledd. Dersom særlige grunner tilsier det, kan retten likevel beslutte å fravike

---

⁵¹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 35

⁵² Prop. 65 L (2012-2013) s. 35

⁵³ Rt. 2010 s. 774

⁵⁴ Prop. 65 L (2012-2013) s. 33

denne normalregelen, slik at underretning kan gis abonnenten både tidligere og senere enn en måned, jf. § 56b (5) 4. pkt.

2.4 Tiltak mot nettsted

2.4.1 Forslag til ny § 56c: Pålegg om å hindre eller vanskeliggjøre tilgang til nettsted der det gjøres tilgjengelig materiale som krenker opphavsrett m.m.

Den foreslåtte bestemmelsen gir regler som gjør det mulig for en domstol å pålegge en bredbåndslleverandør en handleplikt for å stanse tilgang til opphavsrettslig beskyttet materiale. Dette er fordi departementet mener det er "nødvendig å klargjøre rettighetshaveres mulighet til å kreve at internetttilbydere pålegges å bidra til at opphavsrettskrenkelser på Internett opphører."⁵⁵ Det understrekes i proposisjonen at bestemmelsen medfører inngripende sanksjoner, og at den i hovedsak skal benyttes ved de mer alvorlige tilfeller av opphavsrettskrenkelser.⁵⁶ Det antas også at tiltakene i denne bestemmelsen vil være mest aktuelle i tilfeller der innehaveren av nettstedet er ukjent eller befinner seg i utlandet, og andre fremgangsmåter av denne grunn ikke er mulig.⁵⁷ Forslaget medfører ingen endring i forhold til verken åndsverkslovens medvirkningsregler eller ehandelslovens ansvarsfrihetsregler.

Ehandelslovens ansvarsfrihetsregler innskrenker ellers gjeldende ansvarsbestemmelser for visse mellomledd. Det fremgår videre av ehandelsloven § 20 at reglene om ansvarsfrihet ikke er til hinder for at domstoler eller forvaltningsmyndigheter skal kunne pålegge tjenesteyteren en plikt til å hindre adgang til rettsstridig materiale.⁵⁸ Ehandelsloven er altså ikke til hinder for at forslag til § 56 c kan pålegge mellomledd å hindre en krenkelse.

---

⁵⁵ Prop. 65 L (2012-2013) s. 49

⁵⁶ Prop. 65 L (2012-2013) s. 90

⁵⁷ Prop. 65 L(2012-2013) s.59

⁵⁸ Ot.prp. nr. 4 (2003-2004)

Forslag til § 56c første ledd lyder:

"Retten kan etter begjæring fra en rettighetshaver, pålegge tjenesteyter som tilbyr informasjonssamfunnstjeneste som nevnt i ehandelsloven § 1 andre ledd bokstav b, å hindre eller vanskeliggjøre tilgang til nettsted der det i stort omfang gjøres tilgjengelig materiale som åpenbart krenker opphavsrett eller andre rettigheter etter denne lov."

Det kan bemerkes at den det kan treffes tiltak overfor i denne bestemmelsen, ikke er nøyaktig den samme som krav om utlevering av identitet kan rettes mot i forslag til § 56b. Definisjonen av "tilbyder" i sistnevnte paragraf er parallell med definisjonen i ekomloven 1-5 nr. 14, mens det i forslag til § 56c er definisjonene i ehandelsloven, jf. §§ 16-18, som er bestemmende for hvem som regnes som "tilbyder". Realitetsforskjellen i dette ligger i at det kommer klarere frem at alle tjenestetypene som reguleres av ehandelsloven skal omfattes av bestemmelsen. Dette gjelder særlig for tilbydere av lagringstjenester, jf. ehandelsloven § 18, da disse ikke faller under definisjonen i ekomloven § 1-5 nr. 14.⁵⁹ Etter dette kan pålegg altså rettes mot en som tilbyr ren videreformidling (mere conduit), jf. ehandelsloven § 16, mellomlagring (caching), jf. § 17, eller lagring (hosting), jf. § 18, av informasjon. Med uttrykket "nettsted" skal forstås "en avgrenset del av Internett, for eksempel en samling av relaterte nettsider som kan få tilgang til via et felles domenenavn eller IP-adresse".⁶⁰ Det er rettighetshaverne som har bevisbyrden for at lovens vilkår er oppfylt.⁶¹

2.4.1.1 Hvilke tiltak kan pålegges tjenesteyteren?

De aktuelle tiltakene for å hindre tilgang til innhold på Internett vil være blokkering eller sletting/stenging av nettstedet. Disse uttrykkene brukes imidlertid ikke i lovteksten, noe

---

⁵⁹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 61

⁶⁰ Prop. 65 L (2012-2013) s. 60

⁶¹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 91

som innebærer at det i utgangspunktet vil bero på en konkret vurdering hvilke tekniske metoder som skal benyttes i det enkelte tilfellet. Bruken av ordene hindre/vanskeliggjøre er ment å tydeliggjøre at det ikke stilles noe krav om at tiltaket må være fullstendig effektivt.⁶² Slike tiltak er etter departementets mening i overensstemmelse med opphavsrettsdirektivet art. 8.3.⁶³

Blokkering av nettsider kan gjøres på mange forskjellige måter. Det skal ikke redegjøres for disse her. Det legges opp til at retten i det enkelte tilfelle skal avgjøre hvilken blokkeringsmetode som skal brukes, men at såkalt DNS-blokkering skal være normalløsningen. Dette er den enkleste og minst ressurskrevende blokkeringsmetoden, og selv om slike blokkeringer vil være mulige å omgå, kan man gå ut fra at tiltaket vil være effektivt overfor en gjennomsnittsbruker.⁶⁴ Pålegg om blokkering vil særlig være aktuelt overfor den rene videreformidler, jf. ehandelsloven § 16.

Et pålegg om sletting eller stenging av en nettside vil være aktuelt overfor internettilbydere som lagrer nettsteder med ulovlig innhold, men ikke overfor den rene videreformidler, jf. definisjonene i ehandelsloven §§ 16-18. Sletting av en nettside vil være en mer inngripende reaksjon enn stenging, siden innholdet vil gå tapt. Der det er teknisk mulig, er det derfor ønskelig at stenging velges som pålegg fremfor sletting.⁶⁵

2.4.1.2 Vilåret "stort omfang"

Dette vilåret innebærer at bestemmelsen først og fremst skal brukes mot de mer omfattende opphavsrettskrenkelsene. Terskelen for å gi pålegg skal være høy.⁶⁶ Vilåret

---

⁶² Prop. 65 L (2012-2013) s. 54

⁶³ Prop. 65 L (2012-2013) s. 53

⁶⁴ Prop. 65 L (2012-2013) s. 54

⁶⁵ Prop. 65 L (2012-2013) s. 55

⁶⁶ Prop. 65 L (2012-2013) s. 60

viser i første rekke hen til en kvantitativ vurdering, men også skadevirkningen av krenkelsen vil være et relevant moment. I proposisjonen trekkes ulovlig streaming av direktesendte sportsbegivenheter frem som et eksempel på et tilfelle hvor skadevirkningen kan være tilstrekkelig stor til at vilkåret må anses oppfylt.⁶⁷

Vilkåret "stort omfang" innebærer også en totalvurdering av innholdet på det nettstedet som tiltak vurderes mot. Det skal kun være adgang til å gi pålegg dersom en "vesentlig del" av innholdet er ulovlig.⁶⁸ Om anvendelsen av dette vilkåret uttales det i proposisjonen at:

"Nettstedets ulovlige innhold må altså ha et «stort omfang» både i seg selv – enten kvantitativt eller med hensyn til krenkelsens skadevirkning – og i forhold til det totale innholdet på nettstedet. Dette betyr at vilkåret ikke er oppfylt dersom det ulovlige innholdet i seg selv ikke har et stort omfang, selv om dette utgjør en vesentlig del av innholdet på nettstedet. Det samme vil være resultatet dersom det ulovlige innholdet i seg selv har et stort omfang, men at dette ikke utgjør en vesentlig del av innholdet på nettstedet."⁶⁹

Ved vurderingen er videre det totale omfang av ulovlig materiale som skal ha betydning, og ikke bare krenkelser av de rettighetene som tilhører den eller de rettighetshaverne som står bak begjæringen, såfremt den eller disse har rettslig interesse i at tilgangen til nettstedet hindres.⁷⁰ Dersom tilgjengeliggjøring av lovlig materiale på et nettsted fremstår som et forsøk på omgåelse, kan domstolen ta hensyn til dette ved vurderingen av forholdet mellom ulovlig og lovlig materiale.⁷¹

---

⁶⁷ Prop. 65 L (2012-2013) s. 59

⁶⁸ Prop. 65 L (2012-2013) s. 59

⁶⁹ Prop. 65L (2012-2013) s. 91

⁷⁰ Prop. 65 L (2012-2013) s. 60

⁷¹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 91

2.4.1.3 Vilkåret "åpenbart krenker"

Bruken av ordet "åpenbart" innebærer at det kreves mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt. Dette skjerpede beviskravet er begrunnet i tiltakenes inngripende karakter.⁷²

2.4.1.4 Interesseavveiningen

Dersom vilkårene for pålegg i § 56c første ledd er oppfylt, skal domstolen foreta en bred interesseavveining før beslutning tas. Utgangspunktet skal ikke være at pålegg gis dersom grunnvilkårene i første ledd er oppfylt.⁷³

Forslag til ny § 56c annet ledd lyder:

"For at begjæringen skal tas til følge, må hensynene som taler for at pålegg gis veie tyngre enn ulempene pålegget vil medføre. Ved vurderingen skal retten avveie interessene som tilsier at tilgangen til nettstedet hindres eller vanskeliggjøres mot andre interesser som berøres av et slikt pålegg, herunder interessene til den pålegget retter seg mot og innehaveren av nettstedet, og hensynet til informasjons- og ytringsfriheten. Det skal også tas hensyn til muligheten for alternative og mindre inngripende tiltak."

Det sentrale for denne interesseavveiningen vil være forholdsmessigheten av tiltaket, der utgangspunktet for vurderingen skal være om hensynene som taler for at pålegg gis, veier tyngre enn ulempene det vil medføre. Annet punktum presiserer dette utgangspunktet, og viser til at det vil være rettighetshavernes interesser som skal vurderes opp mot interessene til både nettilbyderen, innehaveren av det aktuelle

---

⁷² Prop. 65 L (2012-2013) s. 60

⁷³ Prop. 65 L (2012-2013) s. 62

nettstedet og informasjons- og ytringsfriheten. Andre legitime tredjepartsinteresser og krenkelsens alvorlighet, omfang og skadevirkninger kan inngå som relevante momenter i vurderingen.⁷⁴ Bestemmelsen er ikke ment å inneholde en uttømmende oppramsing av hvilke hensyn som skal kunne inngå i avveiningen.⁷⁵ Tredje punktum fastslår at det også skal tas hensyn til alternative og mindre inngripende virkemidler, noe som blant annet vil innebære at rettighetshaveren bør ha forsøkt å komme i kontakt med nettstedet direkte. Dette forhold omtales i preposisjonen som "ordningens subsidiære karakter".⁷⁶ Formålet med bestemmelsen skal i samsvar med dette være å hindre opphavsrettslige krenkelser der andre metoder vil være vanskelige eller umulige å gjennomføre.⁷⁷

2.4.1.5 Opphevelse og bortfall av pålegg

Det er gitt bestemmelser som regulerer når et pålegg kan oppheves eller falle bort uten opphevelse i §§ 56i og 56j. Vilkåret for opphevelse er etter dette at det kan godtgjøres at "grunnlaget for pålegget ikke lenger er til stede". Dette kan skje enten gjennom fremleggelse av nye bevis eller ved at det kan vises til at det foreligger "endrede forhold".

Pålegget faller automatisk bort dersom det er bestemt en tidsfrist for dette, jf. § 56j (1) a, jf. § 56f (2) 2. pkt. Bortfall kan også skje dersom saksøkeren oversitter frist for sikkerhetsstillelse, jf. § 56j (1) b, eller dersom saksøkeren gir avkall på sin rett etter pålegget, jf. § 56j (1) c.

---

⁷⁴ Prop. 65 L (2012-2013) s. 92

⁷⁵ Prop. 65 L (2012-2013) s. 62

⁷⁶ Prop. 65 L (2012-2013) s. 62

⁷⁷ Prop. 65 L (2012-2013) s. 49

2.4.1.6 Prosessuelle spørsmål

Det er i lovforslaget gitt en del prosessuelle særregler, da sakenes spesielle karakter i en del henseende gjør at tvistelovens opplegg ikke passer så godt. Her skal kun et par av disse nevnes.

For det første er partsforholdet noe særegent. Rettighetshavernes motpart i slike saker vil være internettilbyderen(e), men det fremgår av lovforslaget at denne kan velge å forholde seg helt passiv i saken selv om de må være gitt anledning til å uttale seg, jf. åvl. § 56e (3).⁷⁸ Det skal også gis anledning for tredjeparten, dvs. innehaveren av nettstedet begjæringen retter seg mot, å uttale seg før avgjørelse treffes, jf. åvl. § 56e (3). Dette er imidlertid ikke et absolutt vilkår. I tilfeller der innehaveren av nettstedet er ukjent eller har ukjent adresse, kan retten likevel avgjøre saken uten at denne har hatt anledning til å uttale seg, jf. åvl. § 56e (3) 3. pkt.

For det andre er det gitt særregler om saksomkostningene i § 56k. Disse innebærer at i de tilfeller der internettilbyderen velger å forholde seg passiv, skal denne ikke kunne ilegges sakskostnader. Velger internettilbyderen å engasjere seg i saken, må denne dekke egne kostnader. Dersom internettilbyderen forgjeves bruker rettsmidler mot en avgjørelse, kan den pålegges å erstatte motpartens utgifter.⁷⁹

---

⁷⁸ Prop. 65 L (2012-2013) s. 76

⁷⁹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 77

3 Forholdet til EMK

3.1 Innledning

I denne delen skal jeg se nærmere på hvilken betydning EMK har for Prop. 65 L (2012-2013). Først vil jeg drøfte hvorvidt blokkering og sletting/stenging av innhold på Internett, jf. forslag til § 56c, er i samsvar med EMK art. 10 om ytringsfrihet. Dette er en problemstilling som tas opp i lovforslaget. Deretter vil jeg se nærmere på de prosessuelle særordningene som følger av forslaget til § 56c, herunder §§ 56e og 56k, og vurdere dette opp mot EMK art. 6 om retten til en rettferdig rettergang. Til slutt vurderer jeg om de foreslåtte bestemmelsene §§ 56a og 56b om registrering av personopplysninger og tilgang til abonnementsinformasjon er i samsvar med EMK art. 8 om retten til privatliv. Jeg vil gjøre dette gjennom først å gjøre rede for hva som kan utledes av konvensjonsteksten og EMDs praksis på generelt grunnlag, og deretter vurdere det norske lovforslaget opp mot dette.

Det skal nevnes at saker som er fremme ved EMD formelt dreier seg om krenkelse av en eller flere klager(e)s rettigheter i konkrete saker. Domstolens vurdering av samme regel kan altså få forskjellig utfall alt etter omstendighetene i den enkelte sak. I det følgende vil jeg vise hvilke omstendigheter dette særlig kan dreie seg om, samt trekke generelle linjer fra domstolens praksis som kan belyse min problemstilling.

3.2 Forslag til § 56c og EMK art. 10

3.2.1 Generelt om retten til ytringsfrihet

Ytringsfrihet er en av de viktigste forutsetningene for et velfungerende demokrati. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen uttrykte dette slik i Handyside-saken: "Freedom of expression constitutes one of the essential foundations of such a society, one of the basic

conditions for its progress and for the development of every man."⁸⁰ EMK art. 10, 1. ledd, 1. punktum lyder slik i den engelske originalteksten:

1. Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers.

EMK art. 10 setter en vid ramme for retten til ytringsfrihet. Den er generell i den forstand at den ikke er begrenset til bestemte former, og den er heller ikke innholds- eller områdebegrenset. Kommunikasjonen som beskyttes kan altså skje både skriftlig og muntlig gjennom et hvilket som helst tenkelig medium; det være seg bøker, film, internett eller en samtale, og kan innholdsmessig være alt fra pornografi til politiske ytringer. EMK art. 10 beskytter naturlig nok retten til å ytre seg, men den beskytter også uttrykkelig retten til å motta informasjon såvel som retten til å ha meninger. Som en forlengelse av meddelelsesfriheten og informasjonsfriheten omtales i teorien både en rett til å få tilgang på informasjon som andre innehar og en rett til å kunne meddele seg gjennom andres kommunikasjonskanaler.⁸¹

3.2.1.1 Nærmere om informasjons- og meddelelsesfriheten

Ved ordene "freedom (...) to receive (...) information (...) without interference" slår art. 10 (1) uttrykkelig fast at den dekker retten til å motta informasjon. Denne retten omfatter all informasjon som er tilgjengelig, enten ved at den er offentlig, eller ved at den som besitter informasjonen ikke er uvillig til å dele den. Informasjonsfriheten forstås også slik at den ikke bare beskytter en rett til å motta informasjon passivt, men også en rett til aktivt å søke tilgjengelig informasjon med ethvert teknisk hjelpemiddel. Dermed innebærer

---

⁸⁰ Handyside v. The United Kingdom pkt. 49

⁸¹ Aall (2007) s. 213-214

informasjonsfriheten en rett til å søke etter informasjon på Internett. Den som besitter informasjonen kan likevel legge restriksjoner på hvordan den kan innhentes.⁸²

Av EMDs rettspraksis kan det utledes at mottak av informasjon har et mindre skadepotensiale enn meddelelse av ytringer, og at inngrep i informasjonsfriheten dermed vanskeligere kan være "nødvendig i et demokratisk samfunn".⁸³

Meddelelsesfriheten omhandler det mer tradisjonelle aspektet ved ytringsfriheten, nemlig "friheten til å ytre seg på hvilken som helst måte om hvilket som helst tema gjennom kommunikasjonsfasiliteter som yteren selv råder over."⁸⁴

3.2.2 Begrensninger i ytringsfriheten

Ytringsfriheten er ikke absolutt. Inngrepsadgangen er hjemlet i art. 10 2. ledd. Staten kan gjøre inngrep i ytringsfriheten dersom de tre følgende vilkårene er oppfylt: At inngrepet følger av lov, at inngrepet søker å oppnå ett eller flere av de nærmere angitte formålene, og at inngrepet er "nødvendig i et demokratisk samfunn".⁸⁵ I uttrykket "nødvendig" har EMD inntolket et krav om "pressing social need", og innrømmer staten en viss skjønnsmargin i dette spørsmålet. Det skal også vurderes hvorvidt det konkrete tiltaket utgjør en forholdsmessig, "proportionate", inngripen sett hen til formålet, og dessuten om statens begrunnelse for tiltaket er "relevant and sufficient".⁸⁶

---

⁸² Særskilt vedlegg nr. 1 til NOU 1999:27 s. 203-204

⁸³ Særskilt vedlegg nr. 1 til NOU 1999:27 s. 205

⁸⁴ Særskilt vedlegg nr. 1 til NOU 1999:27 s. 229

⁸⁵ EMK art. 10 (2)

⁸⁶ Zana v. Turkey pkt. 51

3.2.3 Er håndhevelse av opphavsrettigheter et inngrep i ytringsfriheten?

Det er en grunnleggende konflikt mellom opphavsretten og ytringsfriheten. Opphavsretten griper inn på ytringsfrihetens område ved at den forbyr et individ å kopiere den uttrykksmåte som er brukt av opphavsmannen. Her begrenses ytringsfriheten likevel gjennom EMK art. 10 (2), ved at beskyttelse av rettighetshavernes rettigheter anses som et legitimt formål.⁸⁷ Dette gjelder særlig etter at EMD uttrykkelig har uttalt at opphavsretten har selvstendig vern etter EMK TP 1 art. 1 om vern av eiendomsretten, se *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* pkt. 72.

I januar i år kom det en dom fra EMD som for første gang behandler spenningene mellom opphavsretten og ytringsfriheten. I *Ashby Donalds and others v. France* var tre motefotografer dømt til å betale erstatning for brudd på opphavsretten etter publisering av bilder fra moteshow på nettstedet "Viewfinder" uten samtykke fra motehusene. Dommen slår fast at domfellelse for brudd på opphavsrettslige bestemmelser er å anse som en begrensning i ytringsfriheten, og derfor må oppfylle de tre vilkårene i art. 10 (2). Domstolen minner først om at art. 10 får anvendelse på ytringer fremsatt på Internett uavhengig av ytringens innhold, og sier deretter at domfellelsen for disse ytringene utgjør et inngrep i ytringsfriheten, se dommen pkt. 34. Uttalelsene fra denne dommen og fra avgjørelsen *Neij and Sunde v. Sweden* tyder på at så lenge en handling er beskyttet av art. 10, vil en sanksjon mot denne handlingen utgjøre et inngrep i ytringsfriheten, uavhengig av hva slags type opphavsrettskrenkelse det er snakk om. Dette problematiseres imidlertid ikke av domstolen i disse to dommene. Domstolen konstaterer kun at "the actions taken by the applicants are afforded protection under Article 10 § 1 of the Convention and, consequently, the applicants' convictions interfered with their right to freedom of expression."⁸⁸

---

⁸⁷ Suthersanen (2005) s. 107-108

⁸⁸ *Neij and Sunde v. Sweden*, pkt A

Dette kan bety at det ikke lenger er tilstrekkelig å basere en domfellelse eller annen type sanksjon mot opphavsrettskrenkelse utelukkende på reglene i åndsverkloven, men at hensynet til ytringsfriheten må komme inn som et selvstendig moment ved vurderingen.⁸⁹ Betydningen av dette tones imidlertid ned ved domstolens uttalelser i *Ashby v. France* vedrørende statenes skjønnsmargin, som jeg kommer til tilbake til nedenfor.⁹⁰

I avgjørelsen i saken *Neij and Sunde* kom EMD til at fildeling eller medvirkning til fildeling av opphavsrettslig beskyttet materiale, selv med et kommersielt formål, dekkes av retten til å meddele og motta informasjon som art. 10 stiller opp.⁹¹

Gjennom disse sakene er det slått fast at regler for håndhevelse av opphavsrett kan utgjøre en begrensning i ytrings- og informasjonsfriheten. Likeledes gjelder informasjons- og meddelelsesfriheten også for opphavsrettslig beskyttet materiale. Det er nødvendig å foreta en balansering av de forskjellige rettighetene som er involvert. Hensyn til forutberegnelighet tilsier at EMD burde utvikle klare kriterier for hvordan denne balanseringen skal foretas og hvilke momenter som vil være relevante, slik domstolen har gjort i spørsmålet om balanseringen av rettigheter etter art. 8 og 10.⁹²

3.2.3.1 Faller blokkering av internett under art. 10?

I *Öztürk v. Turkey* ble det stadfestet at art. 10 ikke bare beskytter innholdet i informasjonen, men også middelet som benyttes for meddelelse eller mottakelse, siden en begrensning som legges på kommunikasjonsmiddelet, nødvendigvis også innebærer en begrensning i retten til å meddele og motta denne informasjonen.⁹³

---

⁸⁹ Vorhoof og Høedt-Rasmussen (2013)

⁹⁰ Vorhoof og Høedt-Rasmussen (2013)

⁹¹ *Neij and Sunde v. Sweden* pkt. A

⁹² Voorhoof og Høedt-Rasmussen (2013)

⁹³ *Öztürk v. Turkey* pkt. 49

Gjennom dommen i *Yildirim v. Turkey* ble det anerkjent av EMD at Internett har blitt et av de viktigste instrumentene for utøvelse av informasjons- og ytringsfriheten. I denne saken fant domstolen at tyrkiske myndigheters avgjørelse om å blokkere tilgangen til nettstedet Google Sites utgjorde brudd på EMK art. 10. Blokkeringen førte til at tilgangen til alle nettstedene som var en del av denne tjenesten ble hindret.

I *Times Newspapers Ltd. v. UK* bemerket EMD at Internett "in light of its accessibility and its capacity to store and communicate vast amounts of information, (...) plays an important role in enhancing the public's access to news and facilitating the dissemination of information generally."⁹⁴ Internetts særlige betydning for pressen ble også understreket i *Shtekel v. Ukraine*, der det ble konkludert med brudd på art. 10 fordi journalister ikke fritt kunne bruke informasjon fra Internett uten å risikere å bli møtt med søksmål. Også i *Ashby* uttaler EMD uttrykkelig at art. 10 dekker kommunikasjon på Internett, uavhengig av ytringens innhold og karakter.⁹⁵ I lys av dette kan det slås fast at EMD anser blokkering av innhold på Internett som relevant i forhold til art. 10, også i tilfeller der det kun dreier seg om delvise restriksjoner, særlig fordi Internett har blitt essensielt for deltakelse i diskusjoner og aktiviteter av politisk og allmenn interesse.⁹⁶

Ut fra dette kan man konkludere med at blokkering og sletting/stenging av innhold på Internett i prinsippet vil anses som et relevant inngrep i ytringsfriheten etter art. 10. Dette betyr at forslaget til § 56c innebærer tiltak som utgjør inngrep i ytringsfriheten. Hvorvidt blokkeringen aksepteres av EMD i et konkret tilfelle, vil bero på en vurdering av lovmessigheten, formålmessigheten og nødvendigheten av inngrepet.

---

⁹⁴ *Times Newspapers Ltd. v. The United Kingdom* pkt. 27

⁹⁵ *Ashby and others v. France* pkt. 34

⁹⁶ *Yildirim v. Turkey* pkt. 54

3.2.4 Lovkravet

I forhold til lovkravet når det gjelder saker om ytringsfrihet er det sentrale at loven må være tilgjengelig og tilstrekkelig presis til at individer kan forutberegne sin rettsstilling og innrette seg deretter. Dette kom blant annet til uttrykk i *Sunday Times v. The United Kingdom*⁹⁷, og understrekes igjen i den nyere saken *Yildirim v. Turkey*. I *Yildirim* ble det konstatert konvensjonsbrudd på det grunnlag at lovkravet ikke var oppfylt, fordi lovhjemmelen var for upresis og mekanismer for å hindre misbruk ikke var innført. Resultatet av dette ble at adgangen til hele tjenesten Google Sites⁹⁸ ble stengt når det kun dreide seg om ett enkelt nettsted som var rettsstridig etter den tyrkiske loven. Det ble også trukket frem i dommen at Google Sites ikke hadde hatt mulighet til å uttale seg eller på eget initiativ fjerne det aktuelle innholdet fra sine tjenester.

3.2.5 Formålskravet

Det er som nevnt ikke tvilsomt at beskyttelse av opphavsmennenes rettigheter er et legitimt formål i art. 10s forstand. Allerede formuleringen i art. 10 (2) "protection of the reputation and rights of others" dekker klart dette formålet. Rettighetskonflikten settes imidlertid enda mer på spissen ved det faktum at opphavsrett nå uttrykkelig omfattes av EMK TP 1 art. 1. Av denne grunn er det ikke nødvendig å gå nærmere inn på dette vilkåret.

3.2.6 Nødvendig i et demokratisk samfunn

Den vanskeligste vurderingen vil være nødvendighetsvurderingen, der alle motstridende hensyn i den konkrete saken må veies mot hverandre. EMD uttalte i *Ashby* at: "while freedom of expression is subject to exceptions, these exceptions must be construed strictly, and

---

⁹⁷ *Sunday Times v. The United Kingdom* (no. 1), pkt. 49

⁹⁸ En gratistjeneste fra Google hvor privatpersoner og forretningsdrivende kan opprette sin egen nettside og dele innhold med andre.

the need for any restrictions must be established convincingly."⁹⁹ Dette er således utgangspunktet når et inngrep i ytringsfriheten skal vurderes. På den annen side er det omstendigheter som kan begrunne et større spillerom for statenes eget skjønn. Dette vil særlig bero på hvilket formål som begrunner inngrepet.

To menn som var involverte i nettsiden "The Pirate Bay", som er en av verdens største fildelingstjenester, ble dømt for medvirkning til opphavsrettskrenkelser i Sverige. Dette var bakgrunnen for EMDs avgjørelse i *Neij and Sunde v. Sweden*. I denne foretar domstolen en vurdering av nødvendighetskriteriet som kan være retningsgivende for liknende saker. Domstolen minner først om at den innfortolker et krav om "pressing social need", og at momenter som arten av konkurrerende hensyn og hvor sterkt disse interessene må beskyttes, vil måtte vurderes ut fra den enkelte sak. Hensynet til saksøkernes interesse i å tilrettelegge for deling av den aktuelle informasjonen må veies mot hensynet til opphavsmennenes rettigheter. Det ble videre understreket at arten av informasjonen er særlig viktig, og at distribusjon av opphavsrettslig materiale ikke kan nyte samme vern som politiske ytringer. Svenske myndigheters forpliktelser etter nasjonal rett og konvensjonsrett til å beskytte opphavsretten var vektige grunner for inngrepet i klagerne ytringsfrihet. Domstolen la også vekt på at klagerne kun var dømt for spredning av opphavsrettslig beskyttet materiale. Endelig ble det slått fast under henvisning til *Ashby* at sakens omstendigheter tilsa en skjønnsmargin som var "particularly wide". Saken ble avvist som "manifestly ill-founded" i medhold av art. 35 (3), fordi det var klart at konvensjonsbrudd ikke forelå.

En relevant rettskilde for EMD er anbefalinger fra Europarådets ministerkomité, og i *Neij and Sunde* vises det til en anbefaling om "measures to promote the public service value of the Internet"¹⁰⁰. Her bemerkes at Internett og andre moderne kommunikasjonsmidler kan "significantly enhance the exercise of human rights and fundamental freedoms (...) while,

---

⁹⁹ *Ashby and others v. France* pkt. 38

¹⁰⁰ Recommendation CM/Rec(2007)16

on the other hand, they may adversely affect these and other rights, freedoms and values (...)"'. Medlemsstatene anbefales derfor å utvikle klare juridiske rammeverk som kan definere grensene for alle involverte aktørers roller og ansvar.

3.2.6.1 Nærmere om statens skjønnsmargin

Blokkingstiltak rettet mot opphavsrettslig beskyttet materiale kan tenkes å utgjøre en hindring for journalistisk arbeid. Kritiske artikler om Scientologikirkens metoder som gjør bruk av kirkens ikke offentliggjorte skrifter vil eksempelvis utgjøre et brudd på dennes enerett, jf. åvl. § 2.¹⁰¹¹⁰² Staten innrømmes en snevrere skjønnsmargin når det gjelder inngrep i pressens arbeid og som kan hindre dens funksjon som "public watchdog". Pressens oppgave er å dele informasjon og ideer av allmenn interesse, og allmennheten har en rett til å motta disse. Derfor må "particularly strong reasons" begrunne et inngrep som begrenser pressens tilgang på informasjon som offentligheten har en rett til å motta.¹⁰³ På tross av dette kan en videre skjønnsmargin innrømmes når informasjonen angår "past events, rather than news reporting of current affairs." Dette var tilfellet i *Times Newspapers v. UK*.

Det hevdes at en av de største farene for ytringsfriheten ved blokkingstiltak er at det kan oppstå en avkjølingseffekt, eller "chilling effect". Synspunktet går ut på at dersom en internettilbyder selv må ta stilling til lovligheten av en ytring vil resultatet bli at mange lovlige ytringer også vil stanses fordi tilbyderen vil sikre seg ved å håndheve reglene strengt. Formidleren vil ikke besitte den nødvendige kompetansen til å foreta de komplekse rettslige og faktiske vurderingene som kreves.¹⁰⁴ En slik avkjølingseffekt kan også oppstå i andre sammenhenger, for eksempel slik som i *Telegraaf Media v. Netherlands*, ved at

---

¹⁰¹ NOU 1999:27 s. 136

¹⁰² Se til illustrasjon den svenske saken T 7-866-96

¹⁰³ *Times Newspapers Ltd. v. The United Kingdom* pkt. 40-41

¹⁰⁴ Eggen (2002) s. 456-457

pressens kildevern trues. Der en slik effekt kan påvises, tilsier det en snevrere skjønnsmargin for statene.¹⁰⁵

Dersom et inngrep i art. 10 kan karakteriseres som forhåndssensur, er dette et moment som tilsier en snevrere skjønnsmargin for statene. Dette understrekes i *Observer and Guardian v. The United Kingdom*, der domstolen uttalte "the dangers inherent in prior restraints are such that they call for the most careful scrutiny on the part of the Court. This is especially so as far as the press is concerned, for news is a perishable commodity and to delay its publication, even for a short period, may well deprive it of all its value and interest."¹⁰⁶

Immaterielle rettigheter nyter som nevnt selvstendig vern etter EMKs TP 1 art. 1 om beskyttelse av eiendomsretten.¹⁰⁷ Fordi staten dermed må balansere to konvensjonsrettigheter mot hverandre, er det i slike saker grunnlag for å hevde at statens skjønnsmargin blir spesielt stor. EMD bruker uttrykket "une marge d'appréciation particulièrement importante" i *Ashby v. France*.¹⁰⁸ I tillegg kommer det faktum at statenes plikter etter konvensjonen også kan være positive i den forstand at det kreves at staten aktivt sørger for at konvensjonen respekteres, eksempelvis gjennom lovgivning. Dette ble fremhevet i *Neij and Sunde*, se pkt. D. Lovgivning som har til formål å beskytte opphavsrett må derfor bli et område hvor EMD vil være meget tilbakeholdne med å overprøve de nasjonale myndigheters vurdering. I *Axel Springer AG v. Germany* uttaler retten seg om balanseringen som skal foretas mellom art. 8 og art. 10:

---

¹⁰⁵ Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and others v. The Netherlands pkt. 127

¹⁰⁶ Observer and Guardian v. The United Kingdom pkt. 60

¹⁰⁷ Jf. Anheuser-Busch Inc. v. Portugal pkt. 72

¹⁰⁸ Ashby Donalds and others v. France pkt. 41

"Where the balancing exercise between those two rights has been undertaken by the national authorities in conformity with the criteria laid down in the Court's case-law, the Court would require strong reasons to substitute its view for that of the domestic courts."¹⁰⁹

Et annet moment som kan tilsi en større skjønnsmargin enn vanlig for staten relaterer seg til ytringens art. Det trekkes et skille mellom ytringer som er av generell interesse for samfunnet som helhet og andre berørte, og ytringer som utelukkende er av kommersiell interesse.¹¹⁰ Det forhold at det dreide seg om en slik kommersiell ytring var en av grunnene til at det ikke ble konstatert krenkelse av art. 10 i *Ashby v. France*. I *Neij and Sunde* bemerker domstolen at arten av informasjonen som beskyttes er særlig viktig i vurderingen, og at delingen av opphavsrettslig beskyttet materiale ikke kunne nyte samme vern som gis politiske ytringer og samfunnsdebatt.¹¹¹

Dette innebærer likevel ikke nødvendigvis at EMD vil avstå fra en grundigere vurdering i andre saker. Domstolen forbeholder seg det siste ordet i en klagesak.¹¹² Saker om blokkering av innhold på Internett, særlig hvor det er en fare for en avkjølingseffekt eller der hvor pressens arbeid som "public watchdog" hindres, vil bli underlagt en nøyere granskning av domstolen.¹¹³ Hvorvidt det er fare for at forslaget til § 56c kan få slike utfall, skal drøftes nedenfor.

3.2.6.2 Proporsjonalitetsvurderingen

EMD foretar også en proporsjonalitetsvurdering hvor det må være forholdsmessighet mellom inngrepet og det formål det begrunnes i, jf. *Observer and Guardian* pkt. 64.

---

¹⁰⁹ Alex Springer AG v. Germany pkt. 88

¹¹⁰ Voorhoof og Høedt-Rasmussen (2013)

¹¹¹ Neij and Sunde v. Sweden pkt. D

¹¹² Aall (2007) s. 129

¹¹³ Voorhoof og Høedt-Rasmussen (2013)

Et illustrerende eksempel på hvordan en proporsjonalitetsvurdering i denne type saker kan foretas, gir *Scarlet v. Sabam*, en dom avsagt av EU-domstolen. EMD har alltid lagt til grunn at konvensjonstolkningen må ha for øye andre relevante regler i internasjonal rett, se *Loizidou v. Turkey*, pkt. 43. Dommer avsagt av EU-domstolen kan således være relevante rettskilder for EMD, selv om vurderingen kan falle annerledes ut i lys av at de grunnleggende formålene for EU og EMD er forskjellige. Dommen *Scarlet v. Sabam* har vært trukket frem av EMD, og kan være veiledende fordi saksforholdet nettopp gjelder blokkeringstiltak på internett.

SABAM, en belgisk rettighetshaverorganisasjon, gikk rettens vei for å få internettleverandøren Scarlet til å innføre et filtreringssystem i sin tjeneste for å hindre brudd på opphavsretten. De vant frem med dette kravet i den nasjonale domstolen, men saken ble anket til EU-domstolen. Domstolen fant at selv om opphavsmannens rettigheter er klart beskyttet under europeisk rett, kan ikke enhver fremgangsmåte for å beskytte denne retten være legitim:

"(...) in the context of measures adopted to protect copyright holders, national authorities and courts must strike a fair balance between the protection of copyright and the protection of the fundamental rights of individuals who are affected by such measures."¹¹⁴

Retten understreker altså at tiltak som innføres for å beskytte opphavsretten må vurderes ut fra en balansegang mellom opphavsretten og andre fundamentale rettigheter. Det ble trukket frem i *Scarlet v. Sabam* at filtreringssystemet i det konkrete tilfellet kunne komme til å undergrave informasjons- og ytringsfriheten dersom det ikke skilte mellom ulovlig og lovlig innhold på en tilfredsstillende måte.

---

¹¹⁴ Sak C-70/10, pkt. 43 og 45

I denne saken kom EU-domstolen til at innføringen av filtreringssystemet ville være i strid med den relevante EU-retten og fundamentale rettigheter.¹¹⁵ Dommen betyr likevel ikke at ethvert filtrerings- eller blokkeringstiltak vil være i strid med EU-retten. Det spesielle i denne saken var at filtreringssystemet som skulle innføres var meget omfattende og ikke tidsbegrenset.

Det vil videre være et viktig moment i proporsjonalitetsvurderingen at et inngripende tiltak er valgt der mindre inngripende tiltak er tilgjengelige. Dette forhold hadde betydning for vurderingen i *Yildirim*, der det ble fremhevet at Google Sites ikke hadde vært kontaktet slik at de kunne gis en mulighet til å fjerne det rettsstridige innholdet på eget initiativ.

Arten og alvorlighetsgraden av straffen som ilegges skal også være proporsjonal i forhold til formålet. Dette var også et avgjørende moment i *Ashby-saken*, der bøtene og erstatningssummene som var blitt idømt ikke var uforholdsmessige fordi det ikke var noe bevis for at disse sanksjonene hadde ødelagt økonomien til de involverte.¹¹⁶ I *Neij and Sunde* ble heller ikke fengselsstraffen og erstatningssummen funnet å være uforholdsmessige, særlig fordi de to mennene ikke hadde iverksatt noen tiltak for å fjerne det opphavsrettslig beskyttede materialet.

3.2.7 Betydningen av EU-retten

EMD har uttalt at der et inngrep i konvensjonsrettighetene skjer som ledd i vedkommende stats oppfyllelse av forpliktelser etter EU-lovgivning som av EU-domstolen er funnet å være forenlig med grunnleggende rettigheter, vil EMD presumere at heller ikke EMK er

---

¹¹⁵ Sak C-70/10, pkt. 54

¹¹⁶ Voorhoof og Høedt-Rasmussen (2013)

krenket,¹¹⁷ se *Bosphorus v. Ireland* pkt. 155-156. Dette forhold aktualiseres ved at innføring av lovhjemmel for blokkering av innhold på Internett, jf. forslag til § 56c, kan betraktes som et nødvendig skritt for å sikre korrekt gjennomføring av opphavsrettsdirektivet art. 8.3.

Rettighetshavere skal etter dette ha mulighet til å bruke rettslige virkemidler overfor mellommenn som gjør tredjemenns spredning av opphavsrettslig beskyttet materiale mulig. Det følger videre av fortalen til direktivet pkt. 59 at de nærmere regler og vilkår skal fastsettes av hver enkelt medlemsstat. Hvilke plikter art. 8.3 konkret pålegger medlemsstatene, særlig i forhold til blokkering av innhold på Internett, er imidlertid uavklart av EU-domstolen. I *Scarlet v. Sabam* uttaler EU-domstolen i pkt. 31 at den nasjonale lovgivningen "must allow them [rettighetshaverne, min tilføyelse] to order those intermediaries to take measures aimed not only at bringing to an end infringements already committed against intellectual-property rights using their information-society services, but also at preventing further infringements." Mellommenn, som internettilbydere, må altså kunne pålegges å treffe tiltak for å stanse og forebygge opphavsettskrenkelser. Domstolen gjentar videre at de nærmere vilkår og prosedyrer for å sikre dette, skal fastsettes av medlemsstatene. Hvorvidt art. 8.3 forplikter medlemsstatene til å ha lovgivning som muliggjør blokkering av innhold på Internett, er det ikke tatt uttrykkelig standpunkt til fra EU-domstolen.

Selv om det altså ikke følger uttrykkelig av verken opphavsrettsdirektivet art. 8.3 eller EU-domstolens praksis at blokkering av innhold på Internett er nødvendig for å oppfylle EU-rettslige forpliktelser, kan dette være et moment som tilsier at EMD vil utvise forsiktighet med å overprøve den nasjonale lovgivning.

---

¹¹⁷ Wessel-Aas (2010)

3.2.8 Vurdering av forslaget til ny § 56c

Ut fra det som er sagt ovenfor, må man kunne slå fast at tiltak etter den foreslåtte § 56c i den norske åndsverkloven i prinsippet vil utgjøre et inngrep i ytringsfriheten i forhold til EMK art. 10. Dermed må vilkårene for inngrep i art. 10 (2) være oppfylt.

3.2.8.1 Formålskravet

Bestemmelsens formål er å beskytte opphavsmenn rettigheter gjennom å øke deres mulighet for "effektiv håndheving av sine rettigheter på Internett."¹¹⁸ Dette er et formål som klart faller inn under art. 10 (2). Jeg viser videre til det som er nevnt over om dette.

3.2.8.2 Lovkravet

Inngrepet vil klart være forankret i lov dersom forslaget vedtas og innlemmes i åndsverkloven. Etter lovskravet må det imidlertid også vurderes om forslaget til § 56c er av en slik kvalitativ art at den er egnet til at individer skal kunne forutberegne sin rettsstilling og innrette seg etter dette. Et relevant spørsmål i denne sammenhengen blir om den foreslåtte § 56c presist nok regulerer hva slags innhold som faktisk kan blokkeres, jf. *Yildirim*. I denne sammenhengen vises det til at beviskravet er strengt, nettstedet må "åpenbart" krenke opphavsretten, jf. § 56c (1). Det er i tillegg gitt inngående føringer i proposisjonen for hvordan vilkåret "stort omfang" skal anvendes. Blant annet uttales det at "Selv om et nettsted som inneholder lovlig materiale også inneholder ulovlig materiale, vil det ikke være adgang til å gi pålegg."¹¹⁹ Se mer om dette over i punkt 2.4.1.2. Begrepet "nettsted" skal ifølge proposisjonen forstås som "en avgrenset del av Internett, for eksempel en samling av relaterte nettsider (...)." Kravet til "stort omfang", jf. § 56c (1) må være oppfylt i forhold til hele dette avgrensede området som utgjør et "nettsted".¹²⁰ Dette gjør at

---

¹¹⁸ Prop. 65 L (2012-2013) s. 49

¹¹⁹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 60

¹²⁰ Prop. 65 L (2012-2013) s. 60

problemstillingen i *Yildirim*, der lovkravet etter EMK art. 10 (2) ikke var oppfylt, ikke er aktuell. I den saken ble som nevnt tilgangen til hele tjenesten Google Sites blokkert, selv om det kun var ett enkelt nettsted som hadde krenkende innhold etter tyrkisk rett. Når det i tillegg skal foretas en bred interesseavveining av en domstol før beslutning kan tas, jf. § 56c (2), er det lav risiko for vilkårlige utfall i enkeltsaker. Disse momentene taler for at lovkravet etter art. 10 er oppfylt.

3.2.8.3 Nødvendighetsvurderingen

Balanseringen av to konvensjonsbeskyttede rettigheter vil som nevnt ovenfor være et område hvor staten vil innrømmes en særlig stor skjønnsmargin, med mindre omstendighetene i den enkelte sak skulle tilsi noe annet. Igjen kan det fremheves at det er strenge vilkår for at pålegg kan gis, jf. § 56c (1) og at en vesentlig del av innholdet på nettstedet må være ulovlig. I de tilfeller disse vilkårene er oppfylt, gir § 56c (2) anvisning på en avveining av de motstridende interessene, hvor hensynet til informasjons- og ytringsfriheten skal inngå som et moment. I denne interesseavveiningen skal forholdsmessigheten av tiltaket stå helt sentralt,¹²¹ noe som er i samsvar med EMDs metode. Det skal sterke grunner til for at EMD overprøver den nasjonale instans vurdering når denne er foretatt i samsvar med domstolens praksis, jf. *Alex Springer*.

Forholdet til ytringsfriheten og særlig Grunnloven § 100 drøftes i proposisjonen. På side 64-65 uttales det at:

"Vilkårene for å ilegge pålegg, at pålegget ikke retter seg mot ytringer i seg selv og at domstolen skal foreta en konkret vurdering av nettstedets innhold i forkant av et eventuelt pålegg, gjør at ordningen i liten grad vil komme i konflikt med hensynene bak ytringsfriheten. Vanskeliggjøring av tilgang til et nettsted som i det

---

¹²¹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 62

vesentlige inneholder ulovlig materiale vil i liten grad påvirke sannhetssøkningen, demokratiet eller individets frie meningsdannelse."

Disse betraktningene er også relevante i forhold til EMK art. 10.

Det fremheves videre i preposisjonen at bestemmelsen ikke vil medføre en avkjølingseffekt fordi internettilbyderne ikke har en automatisk plikt til å blokkere innhold, spørsmålet må først avgjøres av en domstol. Rettighetshavere vil dermed ikke kunne kreve blokkeringstiltak, eller true med saksanlegg dersom det ikke gjøres.¹²²

Departementet legger til grunn at pålegg om blokkering ikke vil utgjøre forhåndssensur, som skal undergis en strengere kontroll, jf. *Observer v. Guardian*. Grunnloven § 100 (4) fastsetter også et forbud mot forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler. Det hevdes at "fordi et pålegg verken innebærer kontroll av eller forbud mot publisering av innhold, er det (...) klart at forslaget ikke rammes av forbudet mot forhåndssensur".¹²³ Viktig i denne sammenhengen er at tiltak etter forslag til § 56c ikke retter seg mot ytringen i seg selv, men mot formidlingsstedet. Tiltaket er altså ikke til hinder for at informasjonen eller ytringen kan gjengis andre steder. Tvert imot vil det typisk i saker om opphavsrettskrenkelser dreie seg om å hindre tilgang til verk som finnes gjennom andre kanaler.

Domstolenes vurdering i saker som omhandler nettstedet som også har lovlig innhold blir viktig, og det synes klart at den interesseavveiningen som foretas vil være grundig og ta hensyn til alle relevante motstridende interesser på en balansert måte. Dette tilsier at EMD vil vike tilbake for å overprøve denne vurderingen, og var blant grunnene til at det ikke ble konstatert konvensjonsbrudd i *Ashby-saken*. Det understrekes videre i proposisjonen at pålegg ikke "vil rette seg mot eller hindre en offentlig debatt eller videreformidling av

---

¹²² Prop. 65 L (2012-2013) s. 65

¹²³ Prop. 65 L (2012-2013) s. 65, om forholdet til grl. § 100 (4)

informasjon og meninger"¹²⁴, noe som ville kunne medført en mer inngående granskning fra EMD.

Kvaliteten på behandlingen ved den nasjonale instans kan imidlertid også trekke i motsatt retning. Det kan i denne sammenheng få betydning for vurderingen at kontradiksjonen i sakene kan bli uten reelt innhold, se drøftelsen under punkt 3.3.4. Også i saker som ikke direkte har angått EMK art. 6 har EMD tillagt grundigheten av den nasjonale domstolens behandling betydning. Dette fremheves eksempelvis slik i *Shtekel v. Ukraine*: "This inevitably entails a review of the decisions taken by the courts at the domestic level, irrespective of whether any complaints have been raised concerning the courts' compliance with the procedural guarantees under Article 6 of the Convention."¹²⁵ Dette griper inn på området for art. 6 om retten til en rettferdig rettergang som jeg vil drøfte nærmere nedenfor, men dette viser at det er sammenheng mellom disse to spørsmålene.

Lovforslaget inneholder ingen begrensning med hensyn til hvilke virkemidler som skal kunne tas i bruk for å hindre eller vanskeliggjøre tilgangen til et nettsted, men overlater dette opp til domstolenes vurdering og den teknologiske utviklingen på området for øvrig. Tiltakets art vil således kunne ha betydning for proporsjonalitetsvurderingen. Dette har også betydning i forhold til lovkravet som er drøftet ovenfor. Dersom uforholdsmessige tiltak settes i verk enten fordi hjemmelen ikke er presis nok, eller fordi man har gått ut over det bestemmelsen dekker, kan dette tilsi konvensjonsbrudd. Her er imidlertid føringene fra departementet ganske klare, og det er ikke grunn til å anta at domstolene vil avvike fra normalordningen som foreslås. Den typen omfattende filtreringssystem det var snakk om i *Scarlet v. Sabam*, tas det for øvrig avstand fra i proposisjonen.¹²⁶

---

¹²⁴ Prop. 65 L (2012-2013) s. 65

¹²⁵ Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine pkt. 49

¹²⁶ Prop. 65 L (2012-2013) s. 43

Faren for blokkering av uforholdsmessig mye lovlig materiale dempes gjennom ordningens subsidiære karakter, slik dette er kommet til uttrykk i proposisjonen, jf. dennes pkt. 4.8.3. Rettighetshaverne skal, så langt det er mulig, forsøke å stanse krenkelsene ved andre og mindre inngripende tiltak. Det er også gitt bestemmelser om opphevelse av pålegg, jf. § 56i, som innebærer at tilgangen til nettstedet kan åpnes igjen dersom det endrer karakter slik at "grunnlaget for pålegg ikke lenger er til stede". Retten har også anledning til å gjøre et pålegg om blokkering tidsbegrenset, jf. § 56f (2) 2. pkt. Pålegget vil da automatisk falle bort når denne tidsfristen er utløpt, jf. § 56j (1) litra a.

Tiltakets effektivitet kan også ha betydning for proporsjonalitetsvurderingen. I *Observer and Guardian* var informasjonen allerede kjent gjennom andre kanaler, og publiseringsforbudet var derfor verken formålsrasjonelt eller forholdsmessig.¹²⁷ En fullstendig parallell kan ikke trekkes til opphavsrettskrenkelser, siden nye opplaster og nedlaster vil utgjøre fortsatte krenkelser. Poenget er imidlertid at dersom blokkeringstiltak ikke har nevneverdig effekt på omfanget av opphavsrettskrenkelser, eller viser seg lite egnet til å bekjempe slike, vil tiltakene kunne bli uforholdsmessige. Det er vanskelig å si noe om effekten av blokkeringstiltak på forhånd, men departementet antar at blokkering vil ha en effekt ved at den umiddelbare tilgangen til det aktuelle nettstedet vanskeliggjøres.¹²⁸ Undersøkelser fra land som har implementert lignende regler antyder at dette stemmer.¹²⁹

Forholdsmessigheten må også vurderes i lys av konsekvensene for nettstedet som blir blokkert. Det blir ikke snakk om straff i egentlig forstand, da blokkeringstiltaket kun har virkninger overfor internettleverandøren. Men for en innehaver av et nettsted kan konsekvensene bli store, eksempelvis konkurs. Dette kan være et moment som gjør at

---

¹²⁷ Aall (2007) s. 240

¹²⁸ Prop. 65 L (2012-2013) s. 54

¹²⁹ Se Hannemyr (2013): *Effekten av å blokkere et nettsted*.

tiltaket blir uforholdsmessig i lys av formålet. Slike vurderinger skal inngå i domstolens interesseavveining, jf. § 56c (2).

I den grad forslaget til § 56c innebærer oppfyllelse av opphavsrettsdirektivet 8.3, vil EMD presumere at regelen også er i samsvar med EMK, jf. *Bosphorus*.

På generelt grunnlag er det nok etter denne vurderingen ikke grunnlag for å konstatere at forslag til § 56c er i konflikt med EMK art. 10. Likevel må hver konkrete sak vurderes for seg, og her kan utfallet av nødvendighetsvurderingen bli annerledes, særlig dersom et blokkeringspålegg hindrer pressens arbeid eller dersom tilgang til lovlig materiale blokkeres.

De saker som vil kunne behandles etter forslag til § 56c vil nok typisk være uproblematisk i forhold til det overnevnte, og vil dreie seg om adgangen til å blokkere nettsteder som "åpenbart" krenker opphavsretten ved f.eks. fildeling. Her vil *Neij and Sunde* kunne gi betydelig veiledning. Det vesentlige i denne sammenhengen blir at selv om blokkeringen utgjør et inngrep i ytringsfriheten, har den norske staten en spesielt stor skjønnsmargin når den skal balansere denne retten mot opphavsmennenes rettigheter. Ulovlig fildeling og annen spredning av opphavsrettslig beskyttet materiale er ikke "ytringer" av en slik art som kan nyte samme grad av beskyttelse som politiske ytringer og bidrag til samfunnsdebatten. Den grundige interesseavveiningen som domstolen skal foreta i hver sak, vil føre til at denne balansegangen foretas på en betryggende måte. Man kan i tillegg argumentere for at forslaget til § 56c sørger for Norges oppfyllelse av positive forpliktelser etter EMK TP 1 art. 1 og opphavsrettsdirektivet art. 8.3. Alt dette tilsier at forslag til § 56c på generelt grunnlag ikke er i strid med EMK art. 10.

3.3 Forslagets prosessuelle særregler og EMK art. 6

3.3.1 Generelt om retten til en rettferdig rettergang

Det er en hjørnestein i en demokratisk rettsstat at innbyggerne har mulighet til å gjenopprette samsvar mellom sin rettslige og faktiske posisjon.¹³⁰ Kravene til en rettferdig rettergang som art. 6 stiller opp gjelder både i straffesaker og i sivile saker. Anvendelsen av art. 6 forutsetter at det dreier seg om en prosedabel sak som knytter seg til rettigheter eller forpliktelser etter nasjonal rett.¹³¹

Art 6 1. ledd 1. punktum lyder i den engelske originalversjonen slik:

1. In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law.

3.3.2 "Fair hearing"

I kravet om "fair hearing" ligger det en henvisning til det kontradiktoriske prinsipp. Det stilles opp en rekke enkeltregler i art. 6 (3) som alle er utslag av dette prinsippet. Begrepet "fair hearing" er meget vidt, og gir grunnlag for en totalbedømmelse av prosessen selv om konvensjonsbrudd ikke kan bygges på noen enkelt bestemmelse. EMD har drevet med omfattende regelpresisering og -utvikling med utgangspunkt i "fair hearing"-standarden. Det er videre slik at det er realiteten ved behandlingen som er det avgjørende i forhold til art. 6, og ikke formaliteten.¹³² Denne fremstillingen tar ikke sikte på å gjøre rede for alle kravene som kan utledes av "fair hearing", men begrenses til et par utvalgte regler som er relevante i vår sammenheng. Relevansen av disse skal utdypes nedenfor.

---

¹³⁰ Aall (2004) s. 342

¹³¹ Aall (2004) s. 327

¹³² Aall (2007) s. 357-358

Det er for det første dannet en regel om likestilling av partene, formulert av EMD som "equality of arms". Uttrykket ble introdusert av EMD i *Neumeister v. Austria*, og har siden vært oppe i en rekke saker. Dette kravet er ikke absolutt i sivile saker, men det sentrale er at partene har mulighet til å presentere sin sak under omstendigheter som ikke gir den ene parten en betydelig fordel over den andre.¹³³

For det andre innebærer kravet til "fair hearing" at begge parter må ha mulighet til å være til stede ved og delta i rettsforhandlingen. Dette betyr at partene må ha kjennskap til og mulighet til å kommentere bevisene i saken, jf. *Walston v. Norway*, pkt. 56.

3.3.3 Begrensninger i retten til en rettfærdig rettergang

Art. 6 har ingen inngrepshjemmel. Dette betyr likevel ikke at rettighetene er absolutte. EMD har utviklet vilkår i tråd med eksempelvis art. 10 (2), men disse varierer etter forholdene i den enkelte sak og etter hvilken norm som er gjenstand for inngrepet. Retten til innsyn i relevante saksdokumenter kan for eksempel begrenses av hensynet til beskyttelse av andres fundamentale rettigheter eller viktige samfunnsinteresser. Inngrep i slike saker godtas imidlertid bare hvis det er strengt nødvendig, se *Rowe and Davis v. The United Kingdom*.¹³⁴

3.3.4 Vurdering av det norske lovforslaget

Det spesielle partsforholdet i saker om pålegg av blokkeringsiltak etter den foreslåtte § 56c, gjør at en i praksis kan ende opp med saker uten reell kontradiksjon. Den formelle motparten til rettighetshaver vil være internettilbyderen, som kun har perifer tilknytning til saken, og ingen egeninteresse i utfallet av den enkelte sak. Dette er en konsekvens av at

---

¹³³ Jacobs, White og Ovey (2010) s. 261

¹³⁴ Jacobs, White og Ovey (2010) s. 262

rettens avgjørelse retter seg mot tilbyderer og ikke mot den som foretar krenkelsen. Det er nok likevel ikke tvilsomt at internettleverandører vil ha egeninteresse i spørsmålet om blokkering *generelt*. Kostnadene forbundet med oppfyllelse av pålegg etter § 56c skal dekkes av internettilbyderne. Departementet går ut fra at disse kostnadene vil bli relativt moderate.¹³⁵ Det er likevel grunn til å tro at internettilbyderne vil ønske å forholde seg nøytrale i spørsmålet om hvilke konkrete nettsteder som skal blokkeres.

Velger internettilbyderen å engasjere seg i eller benytte rettsmidler mot utfallet av en sak den i utgangspunktet ikke har noen egeninteresse i, risikerer den å pådra seg høye sakskostnader, jf. § 56k. Disse forhold tilsier at de fleste internettilbydere i denne situasjonen vil benytte seg av adgangen til å forholde seg passiv.

Dette er bakgrunnen for at innehaveren av det aktuelle nettstedet skal sikres partsrettigheter i sakene. Dette innebærer at innehaveren av nettstedet skal gis anledning til å uttale seg før saken avgjøres, jf. § 56e (3). Det vil imidlertid være adgang til å fravike dette kravet dersom innehaveren av nettstedet er ukjent, jf. § 56e (3) 3.pkt., eller dersom det er "fare ved opphold", jf. § 56e (5). Reglene i § 56e (5) er gitt etter mønster av tvistelovens regler om midlertidig sikring, jf. tvl. kap. 7. I slike tilfeller er det heller ikke nødvendig at internettleverandøren har fått anledning til å uttale seg. Dette kan særlig være aktuelt overfor ulovlig strømming av direktesendte sportsbegivenheter og lignende.

Det er imidlertid sannsynlig at innehaveren av nettstedet i mange tilfeller vil ønske å være anonym. Forslaget bygger på en premiss om at § 56c i praksis skal anvendes som en subsidiær løsning der andre fremgangsmåter viser seg for byrdefulle eller ufruktbare, og dermed vil regelen trolig anvendes først og fremst i tilfeller der innehaveren av nettstedet er ukjent eller befinner seg i utlandet.¹³⁶ Dette er fordi krenkelsene i størst mulig grad skal forsøkes stanses ved kilden, og det uttales på side 62 i proposisjonen at "normalt bør

---

¹³⁵ Prop. 65 L (2012-2013) s. 55

¹³⁶ Prop. 65 L (2012-2013) s. 59

rettighetshaveren derfor ha forsøkt å ta kontakt med innehaver av nettstedet for å stoppe krenkelsen" og videre at "pålegg mot internettilbydere vil da i praksis anvendes som en subsidiær løsning, i den forstand at adgangen i hovedsak anvendes dersom effektiv håndheving ikke er mulig overfor nettstedet".

Det er etter dette likevel ikke noe hinder for å benytte § 56c i en sak der innehaveren av nettstedet er kjent eller befinner seg her i landet, dersom andre løsninger har vært forsøkt først. Men i de sakene vil innehaveren normalt ha en oppfordring til å uttale seg i saken, og ønsket om å være anonym vil ikke komme inn som en hindring for dette. Kontradiksjonsproblemet blir derfor ikke satt på spissen.

Etter departementets oppfatning er altså hensynet til kontradiksjon ivaretatt ved at både internettilbyderne og innehaveren av nettstedet skal gis anledning til å uttale seg i saken, jf. åvl. § 56e (3). Det forhold at resultatet likevel kan bli at rettighetshaver blir stående uimotsagt er ifølge proposisjonen "imidlertid ikke en følge av et system uten kontradiksjon, men at ingen av motpartene ønsker å engasjere seg."¹³⁷

Selv om lovforslaget legger opp til kontradiksjon, er det sannsynlig at saksøkers påstander i det store flertall av saker vil bli stående uten innsigelser. Konsekvensene av dette kunne vært bedre imøtegått, og det ble i høringsrunden tatt til orde for opprettelse av et eget ombud eller lignende for ytringsfrihet. Det synes i alle tilfelle klart at det ikke bør være internettilbydernes rolle å forsvare ytringsfriheten. De kan påta seg denne rollen, med risiko for å pådra seg store saksomkostninger, men at de vil gjøre det er nok ganske tvilsomt.

---

¹³⁷ Prop. 65 L (2012-2013) s. 76

Departementet legger til grunn at man kan bøte på denne mangelen ved at Forbrukerombudet etter omstendighetene kan ha rettslig interesse i saken. Dette vil imidlertid bare være tilfelle dersom forbrukerinteresser er berørt i saken.¹³⁸

Man kan stille spørsmål ved hvem sin rett til rettferdig rettergang som eventuelt vil krenkes ved at kontradiksjonen er mangelfull. Poenget i denne sammenheng er at ingen har til oppgave å forsvare ytringsfriheten i det enkelte tilfellet. Men ytringsfriheten er et abstrakt begrep, og ingen konkret part med partsrettigheter. Av disse grunnene kan det hevdes at de kontradiktoriske manglene eventuelt er bedre egnet til å inngå som et eget moment under vurderingen etter art. 10 om ytringsfrihet, enn som en selvstendig påstand om brudd på art. 6.

Der innehaveren av det aktuelle nettstedet eller internettleverandøren har andre partsinteresser å gjøre gjeldende, kommer ikke spørsmålet like mye på spissen. Dette er fordi den berørte parten her vil ha både oppfordring og anledning til å engasjere seg i saken, jf. § 56e.

3.4 Forslag til ny §§ 56a, 56b og EMK art 8

3.4.1 Generelt om retten til privatliv

EMK art. 8 oppstiller et generelt vern om privat- og familieliv, hjem og korrespondanse. Denne retten favner svært vidt, og anvendelsesområdet for art. 8 har vært gjenstand for mange utvidelser gjennom EMDs praksis. Det er vanskelig å uttale noe presist om innholdet av noen av de fire beskyttelsessfærene under art. 8, men bestemmelsen omhandler særlig en oppfatning om individets selvbestemmelsesrett og skal sikre respekt for hvert individs personlige sfære.¹³⁹ Bestemmelsen skulle sikre individenes rett til å råde

---

¹³⁸ Prop. 65 L (2012-2013) s. 76

¹³⁹ Christine Goodwin v. The United Kingdom

over seg selv uten innblanding fra andre, og fra dette noe vage utgangspunktet har den utviklet seg til å bli en slags samleparagraf for sivile rettigheter som ikke er kommet eksplisitt til uttrykk ellers i konvensjonen.¹⁴⁰ I den engelske originalteksten lyder 1. ledd slik:

1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

Som nevnt har EMDs praksis utviklet art. 8 slik at bestemmelsen i dag dekker en rekke mangeartede forhold med utgangspunkt i individets fysiske og psykiske integritet. Herunder kan blant annet nevnes personlig identitet, kjønnslig identitet, seksuell legning og seksualliv, personlig utvikling og selvbestemmelse.¹⁴¹ Dette fører til at ordlyden gir liten veiledning når man skal fastslå bestemmelsen rekkevidde, og det er ikke mulig å si noe helt presist om hvert av de fire begrepene som nevnes i art. 8 (1). Begrepene glir også noe over i hverandre, og det kan ofte være en smakssak hvilket av alternativene et gitt tilfelle passer inn under, og flere av begrepene kan være anvendelige. Ofte er EMD heller ikke helt presise når det kommer til dette punktet.¹⁴²

3.4.2 Begrensninger i retten til privatliv

Retten til respekt for privatliv er ikke absolutt, og inngrepshjemmelen finner vi i EMK art. 8 (2), og et tiltak som utgjør et inngrep i retten til privatliv må oppfylle disse vilkårene. Her følges samme system som i art. 10 (2), selv om ordlyden avviker noe, og jeg viser derfor til fremstillingen under punkt 3.2.2.

---

¹⁴⁰ Høstmølingen (2003) s. 215

¹⁴¹ Aall (2007) s. 175

¹⁴² Høstmølingen (2003) s. 217

3.4.3 Faller utlevering, lagring og behandling av personopplysninger under art. 8?

Relevant for vår vurdering er retten til respekt for privatliv og korrespondanse, såvel som EMDs praksis som plasserer saker om overvåking og personregistre under anvendelsesområdet for art. 8.¹⁴³ Utlevering av personlig informasjon på grunnlag av internettaktivitet vil kunne sees under alle disse synsvinklene, og i mangel av helt konkrete avgjørelser fra EMD på dette området kan det være nyttig å ta for seg praksis på disse områdene og se hva man kan konkludere med ut fra dette. Både spørsmålet om lagring og behandling av informasjon om IP-adresser og utlevering av identitet bak IP-adresser, jf. forslag til §§ 56a og 56b, vil kunne være relevante etter art. 8.

3.4.3.1 Retten til respekt for korrespondanse

Retten til respekt for ens korrespondanse er i dag gjenstand for en vid tolkning. Opprinnelig var det brevpost ordlyden her tok sikte på, men ordlyden har opp gjennom årene blitt utvidet etter hvert som teknologien har utviklet seg, og inkluderer nå både mobiltelefon, e-post og Internett.¹⁴⁴

I *Copland v. The United Kingdom* var en kvinnelig høyskoleansatt blitt utsatt for overvåking av telefon, e-post og internettbruk fra arbeidsgiveren under påskudd av mistanke om et usømmelig forhold til en kollega. I denne dommen slår EMD fast at e-post og trafikkdata knyttet til personlig Internett-bruk nyter samme vern etter art. 8 som tradisjonell telefoni, og at innsamling og lagring av denne informasjonen utgjorde et inngrep i retten til privatliv.¹⁴⁵ Det er med dette også klart at lagring av personlig data knyttet til internettrafikk faller inn under beskyttelsesområdet for art. 8, se *Copland* pkt. 43.

---

¹⁴³ Høstmælingen (2003) s. 216

¹⁴⁴ Høstmælingen (2003) s. 229

¹⁴⁵ *Copland v. The United Kingdom* pkt. 44

Saken *Von Hannover v. Germany* dreide seg om publisering av bilder i tabloidpressen. Et medlem av fyrstefamilien i Monaco ville stanse publisering av bilder av henne og hennes familie i private situasjoner. Dette er for øvrig et eksempel på at art. 8 ofte kommer i konflikt med art. 10 om retten til ytringsfrihet. Retten anerkjenner i denne saken betydningen dagens teknologi har for mulighetene til omfattende innsamling og lagring av personlig informasjon, og uttaler at "increased vigilance in protecting private life is necessary to contend with new communication technologies which make it possible to store and reproduce personal data".¹⁴⁶

I saken *K.U. v. Finland* understreket EMD viktigheten av at brukere av moderne kommunikasjonsmidler, herunder Internett, har garantier som sikrer at respekten for deres privatliv ivaretas.¹⁴⁷ Jeg kommer nærmere inn på denne dommen nedenfor.

3.4.3.2 Overvåkning og personregistre

Overvåkning og personregistre har også vært gjenstand for vurdering etter art. 8. Når det gjelder sistnevnte har det vært spørsmål knyttet til legitimiteten av overvåkningen og rett til innsyn. Domstolen har slått fast at både innhenting og oppbevaring av informasjon, frigivelse av dette til andre myndigheter, samt nektelse av innsyn utgjør inngrep etter art. 8.¹⁴⁸ At lagring av personopplysninger i seg selv utgjør et inngrep etter art. 8, uavhengig av hvordan disse opplysningene senere benyttes, fremgår av *S. and Marper v. The United Kingdom*, se pkt. 67.

Klass v. Germany handlet om tyske myndigheters overvåkning av enkeltindividers post og telefon. EMD kom til at både lovkravet og formålskravet var oppfylt, og testen ble dermed om inngrepet var nødvendig i et demokratisk samfunn. I denne vurderingen ble det særlig

---

¹⁴⁶ *Von Hannover v. Germany* pkt. 70

¹⁴⁷ *K.U. v. Finland* pkt. 49

¹⁴⁸ *Leander v. Sweden* pkt. 48

lagt vekt på muligheten for misbruk, blant annet sammenholdt med omfanget og varigheten av overvåkningen.

"The Court must be satisfied that, whatever system of surveillance is adopted, there exist adequate and effective guarantees against abuse. This assessment has only a relative character: it depends on all the circumstances of the case, such as the nature, scope and duration of the possible measures, the grounds required for ordering such measures, the authorities competent to permit, carry out and supervise such measures, and the kind of remedy provided by the national law."¹⁴⁹

I denne konkrete saken kom domstolen til at de kontrollmekanismene som var etablert tilfredsstilte disse hensynene, slik at krenkelse av art. 8 ikke forelå.

En annen sak som dreier seg om moderne overvåkningsmetoder er *Uzun v. Germany*. Uzun var mistenkt for å være involvert i en rekke bombeangrep begått av en venstreekstremistisk organisasjon, og ble overvåket ved hjelp av GPS.¹⁵⁰ Informasjonen som ble innhentet ble senere benyttet i straffesaken mot ham. I *Uzun* fremheves for det første at et viktig moment for vurderingen vil være individets berettigede forventning til privatliv i en gitt situasjon. Som et illustrerende eksempel viser EMD til at en person som går på gata beveger seg i det offentlige rom vet at han blir observert av andre og muligens fanget opp på tekniske overvåkningssystemer, men at "once any systematic or permanent record comes into existence of such material from the public domain"¹⁵¹, kan det oppstå problemer i forhold til art. 8. Individets berettigede forventning til privatliv har vært trukket frem i slike vurderinger flere ganger av EMD, se for eksempel også *Copland*. Retten kom til at GPS-overvåkningen utgjorde et inngrep i Uzuns privatliv, selv om informasjonen som ble samlet inn ikke var like personlig som ved tradisjonelle

---

¹⁴⁹ Klass and others v. Germany pkt. 50

¹⁵⁰ Global Positioning System

¹⁵¹ Uzun v. Germany pkt. 44

overvåkningsformer. Likevel kom EMD til at inngrepet var nødvendig, og det ble ikke konstatert brudd på konvensjonen.

3.4.4 Lovkravet

Lovkravet som stilles opp i EMK art. 8 (2) har hatt avgjørende betydning i mange saker om respekt for retten til privatliv. Det vil i de fleste saker være på det rene at hjemmel foreligger, det sentrale spørsmålet i denne sammenheng er hvorvidt den påviste hjemmelen tilfredsstiller visse kvalitative krav. Spørsmål kan også oppstå ved om den påberopte hjemmel dekker det faktiske forholdet.¹⁵² Prøvingsintensiteten varierer etter den krenkede normens karakter, og i *Copland* uttalte domstolen at "This is all the more so in areas such as the monitoring in question, in view of the lack of public scrutiny and the risk of misuse of power."¹⁵³

3.4.5 Formålskravet

Jeg viser til fremstillingen under art. 10, pkt. 3.2.5, da de relevante formålene er sammenfallende. På samme måte som ved vurderingen etter art. 10, vil det også ha betydning for statens skjønnsmargin at det er to konvensjonsbeskyttede rettigheter som skal veies mot hverandre, slik at det vil innrømmes en større skjønnsmargin enn vanlig.

3.4.6 Nødvendig i et demokratisk samfunn

Ved vurderingen av hva som er nødvendig i et demokratisk samfunn er det som allerede nevnt innfortolket et krav om et "pressing social need", samt relevans og tilstrekkelighet. Det ligger også et forholdsmessighetskrav mellom mål og middel i denne vurderingen. Grensen mot formålsvurderingen kan ofte bli flytende, men slike betraktninger plasseres

---

¹⁵² Aall (2007) s. 98

¹⁵³ *Copland v. The United Kingdom* pkt. 45

gjørne under vurderingen av hva som er *nødvendig*. På den ene siden kan spørsmålet være om tiltaket overhodet er egnet til å oppnå formålet, og på den annen side om tiltaket likevel ikke er proporsjonalt sett i forhold til formålet.¹⁵⁴ I *K.U. v. Finland* uttaler retten følgende om avveiningen av disse hensynene:

"Although freedom of expression and confidentiality of communications are primary considerations and users of telecommunications and Internet services must have a guarantee that their own privacy and freedom of expression will be respected, such guarantee cannot be absolute and must yield on occasion to other legitimate imperatives, such as the prevention of disorder or crime or the protection of the rights and freedoms of others."¹⁵⁵

I saken *K.U. v. Finland* ble det konstatert brudd på art. 8. Faktum i saken var at en ukjent person hadde lastet opp en kontaktannonse på Internett i navnet til en 12 år gammel gutt. I annonsen ble det antydnet at gutten var interessert i seksuell omgang med eldre menn. Da dette ble oppdaget, ønsket guttens far å gå til rettslige skritt mot den som hadde lagt ut annonsen. Internetttilbyderen nektet imidlertid å utlevere identiteten bak IP-adressen, og det fantes ikke hjemmel i finsk lov som gjorde at politiet kunne kreve denne informasjonen utlevert. Dermed var det ikke mulig å identifisere den ansvarlige. Spørsmålet for EMD var om Finland hadde oppfylt sin positive forpliktelse til å sørge for at den personlige integriteten til offeret i etterforskningssaken kunne beskyttes. EMD kom til at det ikke var tilfellet, og konstaterte brudd på art. 8. Her bestod altså konsvensjonsbruddet i at det nettopp ikke fantes lovgivning som kunne hjemle utlevering av identiteten bak en IP-adresse.

I denne saken var det altså to parter som begge hadde krav på personvern. Guttens personvern var åpenbart krenket, men også brukeren av Internett har krav på personvern.

---

¹⁵⁴ Aall (2007) s. 126

¹⁵⁵ K.U. v. Finland pkt. 49

Konfidensialiteten i kommunikasjon som er sikret gjennom art. 8, bidrar også til å sikre ytringsfrihet. Dersom denne konfidensialiteten brytes, kan det føre til at man blir mer tilbakeholdne med å kommunisere. Dette vil være en avkjølingseffekt, jf. det som er sagt ovenfor om dette.¹⁵⁶ I dette konkrete tilfellet måtte personvernet til den som hadde ytret seg på Internett vike, men det ble understreket at krenkelsen av andres rettigheter måtte være "reprehensible"¹⁵⁷ for å tillate dette. Der krenkelsen av andres rettigheter fremstår som "reprehensible" kan staten altså ha en positiv plikt til å sikre at disse rettighetene kan ivaretas, for eksempel gjennom lovgivning.

Innsyn i taushetsbelagte opplysninger var temaet i *Gaskin v. The United Kingdom*. I denne saken måtte det foretas en avveining mellom respekt for taushetsplikten og den berørtes behov for informasjon om vitale opplysninger om seg selv. Det avgjørende for EMD var at det ikke fantes mulighet for klageren til å få saken avgjort av en uavhengig instans, og brudd på art. 8 ble derfor utfallet. Hadde en slik uavhengig og grundig vurdering av saken funnet sted ved nasjonale myndigheter, er det rimelig å anta at EMD ville vært forsiktige med å overprøve denne.¹⁵⁸

Det følger av dette og det som er fremhevet av EMDs uttalelser i blant annet *Copland* og *Von Hannover* at EMD er bevisst implikasjonene moderne teknologi har for personvernet generelt ved at det er mulig å samle og lagre store mengder personopplysninger på en helt annen måte enn tidligere. Samtidig vil hensynet til privatlivet måtte vike for andre legitime grunner. Her vil det som nevnt være av betydning at opphavsrett nyter selvstendig vern etter EMK TP 1 art. 1 om eiendomsretten. Det er en rimelig antakelse at EMD vil være tilbakeholdne med å overprøve nasjonale avgjørelser på dette området dersom disse er resultatet av en grundig vurdering av en uavhengig instans.

---

¹⁵⁶ Bing (2009)

¹⁵⁷ K.U. v. Finland, pkt. 49

¹⁵⁸ Aall (2007) s. 181

Samtidig er det nok også grunnlag for å hevde at EMD vil skjerpe sin kontroll i tilfeller der det kan konstateres at faren for misbruk av systemet er stor. Wessel-Aas skriver i en artikkel at "Enten EMD har vurdert slike inngrep i forhold til lovskravet eller nødvendighetskravet, har hovedelementene i vurderingen vært å unngå at inngrepene baserer seg på vilkårlighet eller er uproporsjonale overfor *det individ som rammes av inngrepet*."¹⁵⁹

3.4.7 Betydningen av EU-retten

EMD vil som tidligere nevnt presumere at der et inngrep i konvensjonsrettighetene skjer som ledd i vedkommende stats oppfyllelse av forpliktelser etter EU-lovgivning som av EU-domstolen er funnet å være forenlig med grunnleggende rettigheter, er heller ikke EMK krenket, jf. *Bosphorus*. Relevant rettspraksis fra EU-domstolen i denne sammenheng er særlig saken *Promusicae v. Telefónica*.¹⁶⁰ Her kom retten til at hverken personopplysningsdirektivet¹⁶¹ eller ekomdirektivet¹⁶² er til hinder for nasjonale regler som innebærer en plikt til å utlevere personopplysninger til bruk i sivilrettslige prosesser. Det ble også slått fast at opphavsrettsdirektivet art. 8.1 og 8.3 heller ikke innebærer en plikt for medlemsstatene til å ha slik lovgivning. I dommens konklusjon ble det videre understreket at "Community law requires that, when transposing those directives, the Member States take care to rely on an interpretation of them which allows a fair balance to be struck between the various fundamental rights protected by the Community legal order."¹⁶³

---

¹⁵⁹ Wessel-Aas (2010)

¹⁶⁰ Sak C-275/06

¹⁶¹ Dir. 95/46/EF

¹⁶² Dir. 2002/58/EF

¹⁶³ Sak C-275/06 pkt. 70

3.4.8 Vurdering av forslaget til ny §§ 56a og 56b

Jeg vil nå drøfte det norske lovforslaget i lys av det som er nevnt ovenfor. Vurderingen vil ta for seg forholdet til både §§ 56a og 56b fordi det er en klar sammenheng mellom adgangen til å registrere og behandle personopplysninger og adgangen til å få utlevert informasjon om identitet bak IP-adresser. Til sammen skaper disse to bestemmelsene et "system" for behandling av personopplysninger, og vurderingen må ta for seg det helhetlige bildet som dannes.

De personopplysningene det er snakk om, vil typisk være informasjon om enkeltpersoners nettrafikk, eller trafikkdata. Fra forarbeidene til ekomloven defineres dette slik: "Med trafikkdata menes f.eks. data som angir kommunikasjonens opphavssted, bestemmelsessted, rute, klokkeslett, dato, omfang, varighet og underliggende tjeneste."¹⁶⁴ Det er slike opplysninger som vil kunne kartlegges og behandles med medhold i forslag til §56a. Disse opplysningene kan i neste omgang knyttes til enkeltindivider dersom tilgang til identitet bak IP-adressene gis etter forslag til §56b.

Det er vist ovenfor at informasjon om nettrafikk nyter samme vern under konvensjonen som mer tradisjonelle kommunikasjonsmidler, jf. *Copland*, og at innsamling, lagring og utlevering av slik informasjon kan utgjøre inngrep i retten til privatliv, jf. *Leander*. Det følger av dette at utlevering av identitet bak IP-adresser, jf. § 56b, og at registrering av informasjon om IP-adresser, jf. § 56a, er "inngrep" i EMKs forstand.

3.4.8.1 Lovkravet

Når det gjelder lovkravet er det ikke tvil om at bestemmelsene, dersom forslaget vedtas av Stortinget, "følger av lov". I forhold til kravene om forutberegnelighet, kan det trekkes frem at nettopp hensikten med å opprette en hjemmel i åndsverkloven for registrering av IP-adresser og utlevering av identitet bak IP-adresser, var å skape klarhet i regelverket. Det

---

¹⁶⁴ Ot.prp. nr. 58 (2002-2003), merknader til kap. 2

uttales i proposisjonen at: "På denne måten vil regelverket kunne bli klarere, lettere tilgjengelig og enklere å praktisere."¹⁶⁵ På bakgrunn av dette utgjør lovforslaget på mange måter en forbedring i forhold til den gjeldende rettstilstanden, og må sies å være i samsvar med lovkravet i art. 8.

3.4.8.2 Formålskravet

Det er heller ikke særlig tvilsomt at formålskravet er oppfylt, særlig etter at EMD har slått fast at opphavsretten har selvstendig vern etter EMK TP 1 art. 1. Formålet med bestemmelsene er altså å beskytte andres rettigheter, nærmere bestemt rettighetshavernes rettigheter etter åndsverkloven.

3.4.8.3 Nødvendighetsvurderingen

Vurderingen av om inngrepene er nødvendige i et demokratisk samfunn blir derimot mer kompleks.

Forholdet til EMK art. 8 drøftes ikke i proposisjonen ut over at det vises til foreliggende rettspraksis om spørsmålet. I Max-Manus-saken drøftet retten forholdet til EMK art. 8 når det gjaldt spørsmålet om IP-adressen skulle utleveres eller ikke. Høyesterett kom til at inngrepet hadde klar hjemmel i lov og var begrunnet i et legitimt formål, nemlig beskyttelsen av andres rettigheter. Ved drøftelsen av nødvendighetskriteriet vises det til at det dreier seg om opphavsrettskrenkelser av et "visst omfang", samt at det dreier seg om opplysninger av mindre sensitiv karakter.¹⁶⁶ Høyesterett kom derfor til at utlevering av identiteten bak IP-adressen ikke var i strid med EMK art. 8.

---

¹⁶⁵ Prop 65 L (2012-2013) s. 31

¹⁶⁶ Rt. 2010 s. 774 pkt. 58

Det har blitt vist til at individenes berettigede forventning om privatliv i en gitt situasjon er tillagt vekt av EMD. Det har blitt påpekt av Høyesterett at brukeren av en IP-adresse ikke kan ha en berettiget forventning om beskyttelse av rettsstridig bruk.¹⁶⁷ Dette argumentet må imidlertid begrenses av det forhold at en IP-adresse ikke nødvendigvis identifiserer den personen som faktisk står bak den lovstridige aktiviteten. Dette kommer av at det for eksempel i en husholdning gjerne vil være flere som deler nettverket, og på en arbeidsplass vil det være enda flere. Dessuten kan hvem som helst benytte usikrede nettverk, og til og med passordbeskyttede nettverk er ikke så altfor vanskelig å skaffe seg tilgang til for den som ønsker det. Selv om vedkommende vil ha mulighet til å avkrefte denne mistanken senere i prosessen, innebærer dette likevel at individer som har en slik berettiget forventning om privatliv, vil bli utsatt for et inngrep i denne retten. Omfanget av denne personkretsen vil bero på hvilke bevis som vil kreves i den enkelte sak om utlevering av identitet. Kravet om sannsynliggjøring, jf. § 56b (1) vil nok likevel medføre at en kobling mellom rettsstridig aktivitet og en IP-adresse vil være tilstrekkelig til å oppfylle dette vilkåret, jf. saksforholdet i Max-Manus-saken. Dette er jo også en naturlig følge av det faktum at utlevering av identitet er nødvendig for videre bevissikring. Proposisjonen nevner dette problemet, men mener at dette ikke kan være et tungtveiende moment i vurderingen, da abonnenten først vil kunne bli ilagt ansvar for krenkelsene i en senere sak. Høyesterett har også gitt uttrykk for et slikt syn.¹⁶⁸ Identiteten vil bare være ett av flere bevismomenter.¹⁶⁹

Forslaget til § 56b gir som beskrevet anvisning på en bred interesseavveining før beslutning om utlevering av identitet kan tas. Det ligger også en terskel i at krenkelsene må være av et "visst omfang". Domstolsbehandlingen sikrer her at de motstridende hensynene får en grundig vurdering av en uavhengig instans. I tillegg skal Post- og teletilsynet komme med en uttalelse om forholdet til taushetsplikten i hver enkelt sak, og saken vil dermed bli

---

¹⁶⁷ Rt. 2010 s. 774 pkt. 52

¹⁶⁸ Rt. 2010 s. 774 pkt. 52

¹⁶⁹ Prop. 65 L (2012-2013) s. 31-32

grundig belyst også av et organ som innehar spesialkompetanse på området. Dermed taler mye for at EMD vil utvise tilbakeholdenhet med å overprøve den nasjonale behandlingen, jf. *Gaskin*.

Jeg har imidlertid vist til at EMD har kommet med uttalelser som tyder på at kontrollen likevel kan skjerpes dersom et system for overvåkning ikke godt nok forhindrer misbruk, jf. *Klass*. Det er særlig i denne forbindelse at forslag til § 56b om utlevering av identitet må sees i sammenheng med forslag til § 56a om behandlingen av personopplysningene. Når konsesjonsordningen fjernes, blir en viktig kontrollmulighet borte, og kretsen av personer som behandler og har tilgang til personopplysningene øker. I proposisjonen legges det til grunn at behandlingen vil bli organisert gjennom felles representanter for rettighetshaverne, slik at antallet aktører begrenses.¹⁷⁰ Det stilles imidlertid ingen krav til at behandlingen skal foregå på denne måten. Gisle Hannemyr har uttalt at "dersom dette forslaget blir vedtatt, vil den private overvåkingen som DLD¹⁷¹ åpner opp for, være helt utenfor demokratisk kontroll."¹⁷² Datatilsynet påpeker også at de som samler inn og registrerer IP-adresser på rettighetshavernes vegne sannsynligvis vil ha økonomisk interesse i å samle så mange IP-adresser som mulig.¹⁷³

Selv om konsesjonsplikten blir borte, er det på det rene at personopplysningsloven vil gjelde for behandlingen, jf. § 56a (2). Dette innebærer blant annet at opprettelsen av den type registre det her er snakk om, blir meldepliktig etter personopplysningsloven § 31. Den behandlingsansvarlige pålegges også en rekke andre plikter. Det er imidlertid ingen garanti for at alle aktører som driver med meldepliktig aktivitet faktisk melder inn dette til

---

¹⁷⁰ Prop. 65 L (2012-2013) s. 25

¹⁷¹ Datalagringsdirektivet, Dir. 2006/24/EF. Direktivbestemmelsene innebærer blant annet at private aktører kan få tilgang til abonnementsopplysninger som internettilbydere vil ha plikt til å lagre i et helt år, se Prop. 49 L (2010-2011) om implementeringen av DLD i norsk rett.

¹⁷² Hannemyr (2011)

¹⁷³ Prop. 65 L (2012-2013) s. 24

Datatilsynet. Gjennom konsesjonsordningen kunne det dessuten vært oppstilt klare krav til rutiner for lagring, sletting og behandling av overflødig informasjon. Man ville også hatt et verktøy å benytte dersom disse kravene ikke etterleves, ved at konsesjonen kunne inndras.¹⁷⁴

Personopplysninger kan altså tenkes misbrukt når det ikke lenger kreves konsesjon for å behandle disse. I USA benyttes liknende bestemmelser av Scientologikirken for å overvåke nettrafikk under påskudd av at de beskytter sine immaterielle rettigheter, og slike eksempler viser at man bør ha en viss kontroll med hvem som har tilgang til personopplysninger.¹⁷⁵ Det er ikke sikkert at det vil være så lett som departementet hevder å gjennomskue et forsøk på å misbruke disse bestemmelsene for å få opplysninger om eksempelvis en kilde eller en plagsom varsler.¹⁷⁶ Konsesjonsordningen er et viktig bidrag for å sikre kontroll og hindre misbruk av disse opplysningene.

Det kan også få betydning for denne vurderingen hvor effektive tiltakene viser seg å være i forhold til det angitte formålet; altså om de har noen virkning på omfanget av oppphavsrettskrenkelser som begås på Internett. Jo mindre effektivt tiltaket er, jo tyngre må de motstridende interessene veie i en proporsjonalitetsvurdering. Dette er det imidlertid vanskelig å si noe sikkert om før reglene er implementert.

I lys av dette kan det antas at EMD i slike saker vil foreta en inngående prøving dersom misbruk av bestemmelsene kan påvises. Nødvendighets- og proporsjonalitetsvurderingen er sammensatt og vil bero på omstendighetene i den konkrete sak som er fremme for domstolen. Noen omstendigheter som er diskutert ovenfor kan føre til at EMD vil komme til at art. 8 er trådt for nær. Det er særlig kombinasjonen av de foreslåtte §§ 56a og 56b som kan føre til et overvåkningssystem uten god nok kontroll. Det er likevel på generelt

---

¹⁷⁴ Torvund (2013)

¹⁷⁵ Torvund (2013)

¹⁷⁶ Prop. 65 L (2012-2013) s. 40

grunnlag ikke grunn til å hevde at de foreslåtte lovbestemmelsene i seg selv vil innebære et brudd på EMK art. 8. Staten vil innrømmes en stor skjønnsmargin når den balanserer to konvensjonsbeskyttede rettigheter mot hverandre.

4 Avslutning

Blokkering av tilgang til innhold på Internett, jf. forslag til § 56c utgjør et inngrep i ytringsfriheten etter EMK art. 10. I saker om deling av opphavsrettslig beskyttet materiale vil det etter denne vurderingen likevel ikke være særlig problematisk å anse dette inngrepet som "nødvendig i et demokratisk samfunn". Eventuelle kontradiktoriske mangler etter art. 6 er mest hensiktsmessige å vurdere som et moment i helhetsvurderingen som skal foretas etter art. 10. Registrering og behandling av informasjon om IP-adresser, jf. § 56a og utlevering av identitet bak IP-adresser, jf. § 56b, utgjør inngrep i retten til respekt for privatlivet etter EMK art. 8. Det er i denne sammenheng viktig å sikre god kontroll med dem som behandler informasjonen, og at bestemmelsene ikke misbrukes.

Det er etter dette ikke grunnlag for å hevde at det norske lovforslaget kommer i konflikt med Norges konvensjonsforpliktelser slik disse fremgår av EMK art. 10, 8 og 6. Det er et viktig poeng i denne sammenheng at EMDs praksis foreløpig tyder på at statens skjønnsmargin der to konvensjonsforpliktelser balanseres mot hverandre vil være særlig stor. Derfor kan det argumenteres for at Norge med de foreslåtte lovbestemmelsene oppfyller sin positive sikringsplikt av EMK TP 1 art. 1. I tillegg kan lovforslaget ses som en presisering av opphavsrettsdirektivet art 8.3.

Det gjenstår å se om lovforslaget blir vedtatt av Stortinget, og hvordan reglene eventuelt utvikles gjennom rettspraksis. Det er også grunn til å anta at EMD vil få til behandling stadig flere saker som angår grenseflaten mellom opphavsretten og andre konvensjonsrettigheter.

5 Litteraturliste

5.1 Lover

- 2005 Lov om endringer i åndsverkloven m.m. av 17. juni 2005 nr. 97
- 2005 Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) av 17. juni 2005 nr. 90
- 2003 Lov om elektronisk kommunikasjon (ekomloven) av 4. juli 2003 nr. 83
- 2003 Lov om visse sider av elektronisk handel og andre informasjonssamfunnstjenester (ehandelsloven) av 23. mai 2003 nr. 35
- 2000 Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven) av 14. april 2000 nr. 31
- 1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21. mai 1999 nr. 30
- 1992 Lov om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven) av 27. november 1992 nr. 109
- 1961 Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. (åndsverkloven) av 12. mai 1961 nr. 2
- 1814 Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814 (grunnloven)

5.2 Forarbeider

Prop. 65 L (2012-2013)	Endringer i åndsverkloven (tiltak mot krenkelser av opphavsrett m.m. på Internett)
Prop. 49 L (2010-2011)	Endringer i ekomloven og straffeprosessloven mv. (gjennomføring av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett)
Ot.prp. nr. 4 (2003-2004)	Om lov om endringer i lov om visse sider av elektronisk handel og andre informasjonssamfunnstjenester (ehandelsloven)
Ot.prp. nr. 58 (2002-2003)	Om lov om elektronisk kommunikasjon (ekomloven)

Ot.prp. nr. 92 (1998-1999)	Om lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)
NOU 1999:27	"Ytringsfrihet bør finde Sted"
Særskilt vedlegg nr. 1 til NOU 1999:27	
Høringsnotat 19. mai 2011	Endringer i åndsverkloven (tiltak mot krenkelser av opphavsrett m.m. på Internett)

5.3 Konvensjoner

EMK	Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950
EMKs tilleggsprotokoll nr. 1	Protokoll til Konvensjonen om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter av 4. november 1950.
Vienna Convention on the Law of Treaties	av 23. mai 1969

5.4 EU-direktiver

Directive 2006/24/EC	Directive 2006/24/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the retention of data generated or processed in connection with the provision of publicly available electronic communications services or of public communications networks and amending Directive 2002/58/EC (Datalagringsdirektivet)
Directive 2002/58/EC	Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of per- sonal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications) (Ekomdirektivet)

Directive 2000/31/EC	Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Ehandelsdirektivet)
Directive 2001/29/EC	Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (Opphavsrettsdirektivet)
Directive 95/46/EC	Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (Personopplysningsdirektivet)

5.5 Norsk rettspraksis

Rt. 2010 s. 774

Rt. 2005 s. 41

Rt. 2005 s. 833

Rt. 1994 s. 610

RG. 2010 s. 171

RG 2005 s. 1627

PVN-2011-10

PVN-2009-18

5.6 Utenlandske dommer

Sak T 7-866-96 Stockholms tingsrätt dom av 14. September 1998 (Sverige)

5.7 EMD dommer

Alex Springer AG v. Germany	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 7. Februar 2012, Application no. 39954/08
Anheuser-Busch Inc. v. Portugal	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 11. januar 2007, Application no. 73049/01
Ashby and others v. France	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 10. januar 2013, Application no. 36769/08
Bosphorus v. Ireland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 30. juni 2005, Application no. 45036/98
Christine Goodwin v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 11. juli 2002, Application no. 28957/95
Copland v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 3. april 2007, Application no. 62617/00
Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v.	

Ukraine	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 5. mai 2011, Application no. 33014/05
Fressoz and Roire v. France	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 21. januar 1999, Applica- tion no. 29183/95
Handyside v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 7. desember 1976, Appli- cation no. 5493/72
Klass and others v. Germany	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 6. september 1978, Appli- cation no. 5029/71
K.U. v. Finland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 2. desember 2008, Appli- cation no. 2872/02
Leander v. Sweden	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26. mars 1987, Application no. 9248/81
Loizidou v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 18. desember 1996, Appli- cation no. 15318/89

Neij and Sunde v. Sweden	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 19. februar 2013, Application no. 40397/12
Neumeister v. Austria	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 27. juni 1968, Application no 1936/63
Observer and Guardian v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26. november 1991, Application no. 13585/88
Rowe and Davis v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 16. februar 2000, Application no. 28901/95
S. and Marper v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 4. desember 2008, Applications nos. 30562/04 and 30566/04
Sunday Times v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26. april 1979, Application no. 6538/74
Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and others v. The Netherlands	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 22. november 2012, Application no. 39315/06
Times Newspapers Ltd (Nos. 1 and 2) v.	

The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 10. mars 2009, Applications 3002/03 and 23676/03
Uzun v. Germany	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 2. september 2010, Appli- cation no. 35623/05
Von Hannover v. Germany	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 24. juni 2004, Application no. 59320/00
Walston v. Norway	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 3. juni 2003, Application no. 37372/97
Yildirim v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 18. desember 2012, Appli- cation no. 3111/10
Zana v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 25. november 1997, 69/1996/688/880
Öztürk v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 28. september 1999, Ap- plication no. 22479/93

5.8 EU dommer

Sak C-70/10 Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM), 24. november 2011

Sak C-275/06 Productores de Música de España (Promusicae) v. Telefónica de España SAU, 29. januar 2008

5.9 Bøker

Aall, Jørgen. *Rettsstat og menneskerettigheter*. 2. utg. Bergen, 2007.

Eggen, Kyrre. *Ytringsfrihet*. Oslo, 2002

Horten, Monica. *The Copyright Enforcement Enigma*. Basingstoke, 2012.

Høstmælingen, Njål. *Internasjonale menneskerettigheter*. Oslo, 2003.

Jacobs, Francis, Robin White og Clare Ovey. *The European Convention on Human Rights*. 5. utg. Oxford, 2010.

Rognstad, Ole Andreas i samarbeid med Birger Stuevold Lassen. *Opphavsrett*. Oslo, 2009.

Suthersanen, Uma. *Towards an International Public Interest Rule? Human Rights and International Copyright Law*. I: Copyright and Free Speech. Jonathan Griffiths and Uma Suthersanen (red.). Oxford, 2005.

5.10 Artikler

Bing, Jon. *Personvern, ytringsfrihet og IP-adresser*. LoD-2009-98-4. 2009. [Sitert fra Lovdata]

Hannemyr, Gisle. *Effekten av å blokkere et nettsted*. Blogginlegg publisert 8. februar 2013
http://hannemyr.com/roztr/content_show.php?id=641 [Sisert sist 24.04.13]

Hannemyr, Gisle. *Lex Simonsen*. Blogginlegg publisert 28. februar 2011.
http://hannemyr.com/roztr/content_show.php?id=520 [Sisert sist 23.04.13]

Torvund, Olav. *Forslaget til endringer i åndsverkloven*. 2013.
<http://blogg.torvund.net/2013/02/10/forslaget-til-endringer-i-andsverkloven/> [Sisert sist 23.04.13]

Voorhoof, Dirk og Inger Høedt-Rasmussen. *ECHR: Copyright vs. freedom of expression*. 2013.
<http://kluwercopyrightblog.com/2013/01/25/echr-copyright-vs-freedom-of-expression/> [Sisert sist 23.04.13]

Wessel-Aas, Jon. *Datalagringsdirektivet – er dets krav om lagring av trafikkdata forenlig med Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen?* Overvåkning i en rettsstat: Nordisk årbok i rettsinformatikk 2010 s. 135-148. [Sisert fra Lovdata.]

5.11 Andre kilder

Recommendation CM/Rec(2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet. 7. november 2007. Hentet fra:
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1207291#RelatedDocuments> [Sisert sist 23.04.13]